زنجیرە باسەکانی کۆمۆنیزمی کرێکاری 18

مەنسور حیکمەت

مارکسیزم و جیهانی ئەمڕۆ

لەبڵاوکراوەکانی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کوردستان / نۆڤەمبەری 2008

مەنسوور حیکمەت

مارکسیزم و جیهانی ئەمڕۆ

وەرگێڕانی لە فارسیەوە: ئاوات سەعید، **تایپکردنەوە:** پەیمان غەریب ،
پیاچوونەوە و هەڵەبژێری: جەمال موحسین

مۆنتاژ : نوری بەشیر

سایتی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کوردستان

www.hkkurdistan.org

ئیمەیڵی حزب

hkkurdistan@yahoo.com

مارکسیزم و جیهانی ئەمڕۆ

گفتوگۆی بڵاوکراوەی ئینتەرناسیۆنال لەگەڵ مەنسور حیکمەت

ئینتەرناسیۆنال

پاشەکشەی سۆڤیەت و بلۆکی ڕۆژهەڵات بە تێکشکانی سۆشیالیزم و کۆتایی هاتنی کۆمۆنیزم ناو دەبەن. ئایا هیچ ڕاستیەک لە پشتی ئەم داڕشتنە ڕەسمی و باوەی بورژوازییەوە لەمەڕ ئەم ئاڵوگۆڕانە خۆی حەشارداوە؟ بە ڕای ئێوە تاچ ڕاددەیەک دەتوانرێت بووترێت تێکڕمانی بلۆکی ڕۆژهەڵات یان تەجروبەی سۆڤیەت بەشێوەیەکی گشتی تاقی کردنەوەیەکی سەرنەکەوتووی کۆمۆنیزم و سۆشیالیزم بووە؟

مەنسور حکیمەت

تا ئەو جێگایەی کە پەیوەندی هەیە بە سۆشیالیزم و کۆمۆنیزمی کرێکاریی و مارکسیزم وەک چوارچێوەی فیکری و تیئوری ئەو، ئەم ڕووداوانە نە تێکشکانی سۆشیالیزم دەردەخەن و نە کۆتاییهاتنی کۆمۆنیزم. ئەمە تێکشکان و کۆتاییهاتنی جۆرێکی دیاریکراوە لە سۆشیالیزمی بۆرژوازی و مۆدێلێکی سەرمایەداری دەوڵەتی کە بنەماکەی پێکدەهێنا. ئەو ڕاستیەی کە سۆڤیەت وولاتێکی سۆشیالیستی نەبوو، ئەو ڕاستیەی کە سۆڤیەت بە تەواوەتی نامۆ بوو بە ئاسۆی مارکسیستانە بۆ سۆشیالیزم و کۆمۆنیزم، نەک تەنها بۆ بەشی هەرە زۆر و لەڕاستیدا زۆرینەی ئەو توێژەی کە هەرچۆنێک بێت خۆی بە کۆمۆنیست ناودەبرد ڕۆشن بوو، بەڵکو تەنانەت موفەکیران و سۆڤیەتناسانی جۆراوجۆری بۆرژوا دانیان پیادا دەنا. پێداگریی ئەمڕۆی ئایدیۆلۆژی ڕەسمی بۆرژوایی لەسەر ناوبردنی سەرلەنوێی سۆڤیەت بە کۆمۆنیزم و مارکسیزم و درز تێکەوتنی کۆمەڵە لێکدانەوە و تەفسیرەکانی تا ئێستای زۆرێک لە چاودێران و ئەکادیمیە بۆرژواییەکان کە پێچەوانەی ئەم شتەی دەسەلماند، نووکی ڕمێکی تەبلیغاتییە لە

هێرشێکدا کە ئەمڕۆ لەسەر زەمینەی تێکشکانی بلۆکی ڕۆژهەڵات دەکرێتە سەر مارکسیزم و کۆمۆنیزمی ڕاستەقینەی کرێکاریی. دەڵێن سۆشیالیزم تێکشکاوە بۆ ئەوەی بتوانن تێکیبشکێنن، دەڵێن کۆمۆنیزم کۆتایی هاتووە بۆ ئەوەی بتوانن کۆتایی پێبێنن. ئەمانە هەمووی خۆهەڵکێشان و هەرا و زەنای جەنگی بۆرژوازییە و هەر چەندە گوێ سووکتر بکرێت زیاتر دەلالەت لە زیندوو بوونی کۆمۆنیزم وەک ئاسۆی هەڕەشەیەکی کرێکاریی لە کۆمەڵگای بۆرژوازی دەکات.

خودی پاشەکشەی بلۆکی ڕۆژهەڵات لەم چەند ساڵەی دواییدا داوەرییەک لەبارەی سۆشیالیزم و کومۆنیزمەوە نادات بەدەستەوە، چونکە سۆڤیەت و بلۆکی ڕۆژهەڵات بە هیچ پێودانگێک، هەر لە پێودانگی ئابوری و سیاسیەوە تا ئیداری و ئایدۆلۆژی، نوێنەرایەتی کۆمۆنیزم و سۆشیالیزمیان نەکردووە. بەڵام بێ گومان تەجروبەی سۆڤیەت بە گشتی تاقیکردنەوەیەکی سەرنەکەوتوو بووە بۆ شۆڕشی کرێکاریی ئۆکتۆبەر. ئێمە بۆچوونی خۆمان سەبارەت بەم مەسەلەیە پێشتر لە بۆڵتنەکانی مارکسیزم و مەسەلەی سۆڤیەتدا خستۆتەڕوو. بە بۆچوونی من شۆڕشی کرێکاریی ساڵی1917 توانی دەسەڵاتی سیاسی لە چنگ بۆرژوازی دەربێنێت و بەسەر هەوڵ و تەقەلا ڕاستەوخۆ سیاسی و سەربازییەکانی چینە دەسەڵاتدارە سەرنگون کراوەکانی ڕوسیادا کە دەیانوویست نیزامی سیاسی کۆن بگێڕنەوە سەرکەوێت. بەڵام لەم قۆناغە بەدواوە چارەنووسی شۆڕشی کرێکاریی ڕاستەوخۆ بەسترابۆوە بەوەوە کە ئایا توانای گۆڕینی شۆڕشگێڕانەی پەیوەندییە ئابوریەکانی هەیە یان نا و بەرنامەی ئابوری سۆشیالیستی چینی کرێکار دادەمەزرێنێ یان نا، وە لێرەوە بوو کە شۆڕشی ڕوسیا نەیتوانی پێشڕەوی بکات. بە دەوڵەتی بوونی سەرمایە و خاوەندارێتی دەوڵەتی بەسەر هۆیەکانی بەرهەم هێناندا جێی مەسەلەی بە ئیشتراکی کردن و گۆڕینی تەواوی هۆیەکانی کارکردن و بەرهەمهێنان بە موڵکی گشتی هاوڵاتیانی گرتەوە. کرێ و کاری بە کرێ، پارە، بەهای ئاڵوێر (القیمة التبادلیة) و جیابوونەوەی چینی بەرهەمهێنەر لە هۆیەکانی بەرهەمهێنان لە جێی خۆیان مانەوە. لە نیوەی دووەمی دەیەی بیستدا بینای ئابوریەکی میللی بە پێی ئەلگۆی سەرمایەی دەوڵەتی، کە بە کردەوە بەهۆی ڕوودانی شۆڕشێکی کرێکارییەوە تەنها ئەڵتەرناتیڤی لە ڕووی مێژووییەوە مومکینی بورژوازی بوو بۆ پاراستنی پەیوەندییەکانی سەرمایە لەم وولاتەدا، بووە بنەما و ناچار لەگەڵ پتەو بوونی ئابوریانەی سەرمایەدا، سەرکەوتنی سیاسی چینی کرێکاری ڕوسیاش زەوت کرایەوە. لە جێی حکومەتی شۆڕشگێرانەی کرێکاریی سەردەمی لینین، بیروکراتیەتێکی بۆرژوازیانەی متمرکزی دەوڵەتی بەسەر سۆڤیەتدا زاڵ بوو. لە سۆڤیەت ناسیونالیزمی بۆرژوازی، پشت بەستوو بە ئەلگۆیەکی دەستکاریکراوی سەرمایەداری، بەسەر کۆمۆنیزمدا سەرکەوت. تەواوی ئەم دیاردەیە لەمڕۆدا هاتۆتە دواوە. نەک پاشەکشە بەڵکو پەیدا بوونی

کرێکارەوە کەموکوڕی نابێت. بەڵام ئەوەی کە ئەم خەباتە دەگاتە چ سەرئەنجامێک و بە شێوەیەکی دیاری کراو چ کاریگەریەکی دەبێت لەسەر مەوقعیەتی گشتی کرێکار لە کۆمەڵگادا و توانا و ڕێز و پایەی ئەو، پرسیارێکی دیکەیە. ئەوەی دووەم ئیتر دەبەسترێتەوە بە هەبوونی بزووتنەوەیەکی کۆمۆنیستیەوە لەسەر ئاستی کۆمەڵگا و لە دڵی حەرەکەتی کرێکارییدا.

ئینتەرناسیۆنال

لە هەلومەرجێكدا كە بۆرژوازی ئەلگۆكانی خۆی لە ئابوری و سیاسەت و فەرهەنگ لە شێوازی جۆراوجۆردا، لە ناسیۆنالیزم و دینەوە تا فاشیزم و نەژاد پەرستی، لە بەرامبەر كۆمەڵگادا دادەنێت وا دێتە بەرچاو كە چینی كرێكار سەرقاڵی بەرگری كردنە لە خۆی لە سنووری ئابوریدا. ئەم مەسەلەیە چ لە وولاتە ڕۆژئاواییەكاندا و چ لە ئەورووپای ڕۆژهەڵاتدا، كە لەگەڵ سیاسیتر بوونی جەوی كۆمەڵگادا هەژاری ڕۆژ لە ڕۆژ زیاتر ئیحتمالی قەتیس مانەوەی كرێكاران لە بەرگی خەباتی ئابوریدا زیاتر دەكات، دەكرێت ببینرێت. پێت وا نییە ئەم وەزعیەتە جێی نیگەرانی بێت؟ بەڕای تۆ هاتنە دەر لەم وەزعە لە گرەوی چیدایە؟

مەنسور حیكمەت

بە بۆچوونی منیش ئەمە واقعیەتێكی مەلموس و بە تەواوەتی مایەی نیگەرانیە. دەركەوتنی چینی كرێكار لە مەیدانی سیاسیدا درێژەی ووشك و برینگی خەباتی ئابوری نییە."كرێكاران" بە هەمان مانای كۆمەڵناسانەی ووشەكە تا ئێستا كەمتر لە سیاسەتدا بەشداریان كردووە. كرێكار لە ڕێگەی حزبە كرێكارییەكانەوە، چ ڕیفۆرمیست بن و چ شۆڕشگێر، بەشداری لە ململانێی سیاسیدا دەكات. ئێستا هەلومەرجێك هاتۆتە دی كە هەموو ئەو سوننەتە سیاسی و حزبیانەی كە هەر چۆن بێت سەكۆیەك بوون بۆ بەشداری سیاسی كرێكار لە كۆمەڵگادا، وەك سۆشیال دیموكراتی و بەشە جیاوازەكانی كۆمۆنیزم هاتوونەتە دواوە. چاوەڕوان كردنی ئەوەی كە كرێكاران بەبێ ڕێكخراوبوونیان لە دەرەوەی حزبە سیاسیەكان دەتوانن لە مەیدانی ئابوریەوە زۆر پێ بكێشنەدەر، چاوەڕوانییەكی بێ ناوەڕۆك و لە ڕووی مێژووییەوە بێ پایەیە. شەخسی خۆم لەو باوەڕەدا نیم سۆشیال دیموكراتی تەنانەت بیەوێت لێرە بە دواوە وەك ڕەنگدانەوەی سیاسی بزووتنەوەی نەقابی لە كۆمەڵگادا سەیر بكرێت. بە تێڕوانینی من ئەم ڕەوتە بە ڕادەیەكی زۆر دەستی لە كرێكاران شتووە و ڕووی كردۆتە توێژە مامناوەندیەكانی كۆمەڵگا. جگە لەمەش سۆشیال دیموكراتی تەنانەت خاوەنی بەرنامەیەكی كۆمەڵایەتی و ئابوری ڕۆشن نییە. هەر بۆیە مەسەلەكە گرێی خواردووە بە چارەنووسی كۆمۆنیزمی كرێكارییەوە. لێرەدایە كە بڕوام وایە بەبێ هەوڵ و تەقەلای جیدی بۆ یەكەم، دژ وەستانەوەی هێرشی دژی كۆمۆنیستی ئەمڕۆ و دووەم، دروست كردنی حزبە كۆمۆنیستە دەرگیرەكان لە ڕێكخستنی چینایەتی كرێكاراندا و بەشدار لە خەباتی سیاسیدا، كرێكاران تەنانەت ئەگەر بشتوانن لە مەیدانی ئابوریدا كۆمەڵە سەنگەرێكی دیاریكراو بپارێزن، بەهەرحاڵ ڕووبەڕووی هاوسەنگیەكی سیاسی و ئایدیۆلۆژی چەند قات دژی كرێكارییتر لە بارو دۆخی تا ئێستا دەبنەوە. بە تێڕوانینی من قۆناغێك كە چووینەتە ناوی لە ڕووی بزووتنەوەی ئیعترازی چینی

ئەم دیاردەیە شایەتی سەرنەكەوتوویی سۆشیالیزمی كرێكارییە. كە ئەم مەسەلەیەش ناگەڕێتەوە بۆ ئەمڕۆ و ئاڵوگۆڕەكانی ئەمڕۆ.

سەبارەت بە هۆیەكانی ئەم كەموكوڕییە دەتوانرێت زۆر شت بووترێت. بەكورتی، وای بۆ دەچم كە دەرسی بنەڕەتی تەجروبەی سۆڤیەت بۆ ماركسیستەكان ئەوەیە كە شۆڕشی كرێكاریی هەر وەك چۆن ماركسیزم بە تایبەتی لە بارەی تەجروبەی كۆمۆنەی پاریسەوە تەئكیدی لێ كردۆتەوە بە بێ بەجێ گەیاندنی ئەركە ئابوریەكەی خۆی، بە بێ بەرپاكردنی شۆڕشێك لە بنەمای ئابوری كۆمەڵگادا، هەر تێكدەشكێت و هەر سەركەوتنێكی سیاسی بەبێ ئەم شۆڕشە ئابوریە سەرئەنجام دووچاری ناكامییە. شۆڕشی سۆشیالیستی ناتوانرێت بەش بەش بكرێت و دەبێت لە كولیەتی خۆیدا، وەك شۆڕشێكی كۆمەڵایەتی بە سەركەوتن بگات. شۆڕش بەسەر پەیوەندییە ئابوریەكاندا، پێویستە بەڕاستی شۆڕش بێت نەك سەپاندنی كۆمەڵە ڕیفۆرمێك بەسەر نیزامی ئێستادا. بنەمای ئەم شۆڕشە هەڵوەشاندنەوەی كاری بەكرێ و ئیشتراكی كردنی تەواوی هۆیەكانی بەرهەمهێنان و دابەش كردنە. ئەم كارە هەرگیز ئەنجام نەدرا لە سۆڤیەت.

ئینتەرناسیۆنال

دەورانی گرنگ لە مێژووی سۆڤیەت و بلۆكی ڕۆژهەڵاتدا كاریگەری تەكاندەریان لەسەر گشت بزووتنەوەی ناوبراو بە بزووتنەوەی كۆمۆنیستی و شەخسیەتی سۆشیالیزم هەبوو. دادوەرییەكانی (محاكمات) دەیەی سییەكان، باسە نهێنییەكانی خرۆشۆف دەربارەی پەردەهەڵماڵین لەسەر سەردەمی ستالین، داگیركردنی هەنگاریا و دواتر چیكسلۆفاكیا هەر كامیان بوونە هۆی شەپۆلێك لە جیابوونەوە لە ماركسیزم و كۆمۆنیزم لەودیو سنورەكانی خودی بلۆكی ڕۆژهەڵاتەوە. بەڵام ئەوەی ئەمڕۆ دەیبینین بە هیچ جۆرێك لەگەڵ ئەوانەی پێشوودا بەراورد ناكرێت. سەبارەت بەم ڕەوەندە خێرایەی جیابوونەوەی "كۆمۆنیستەكانی" پێشوو لە ماركسیزم دەڵێن چی؟ بە بڕوای تۆ پاشەكشەی بلۆكی ڕۆژهەڵات تا چ ڕادەیەك پێویستی پێداچوونەوە بە ماركسیزمدا دێنێتە ئاراوە؟

مەنسور حیكمەت

ماركسیزم بەر لەوەی ڕستەیەك ئەحكام و پێشبینی بێت، ڕەخنەگرتنە لە كۆمەڵگای سەرمایەداری. ڕۆشنە كە ئەم ڕەخنەگرتنە خۆی پشتی بە شیكردنەوەیەكی ئیسپاتی لە بنەماكانی ئەم نیزامە و ناكۆكییە دەرونییەكانی بەستووە. بە بۆچوونی من جیابوونەوە لە ماركسیزم جیابوونەوەیە لە حەقیقەت. هەزار سۆڤیەت بێت و بڕوات هیچ گۆڕانكارییەك لە ڕەخنەی من وەكو ماركسیستێك لە كۆمەڵگای ئێستا، تێڕوانینێك كە سەبارەت بە كۆمەڵگایەكی شایستە بە ئینسانی ئازاد و سەبارەت بەو هێزە

کۆمەڵایەتیەی کە بۆ بەدیهاتنی ئەم کۆمەڵگا نوێیە لە دڵی کۆمەڵگای ئێستادا هەمە، ڕوونادات. مارکسیزم تێڕوانینێکی یەکجار قووڵ و لە ڕووی میتۆدۆلۆژی و ناوەڕۆکەوە پتەو و مونسەجیمە سەبارەت بە کۆمەڵگای سەرمایەداری. مارکسیزم ڕەخنە و تاوانبارکردنی بەشێکی دیاری کراوی کۆمەڵگایە، واتە چینی کرێکاری بەکرێ، دژ بە پەیوەندییەکانی ئێستا. بەڕای من نەک تەنها ئاڵوگۆڕەکانی ئەمڕۆی سۆڤیەت بەڵکو تەواوی ڕاستییە ئابوری و کۆمەڵایەتیەکانی سەردەمی ئێمە، تەواوی سەرقاڵییەکانی دنیای ئەمڕۆ و ئەو مەسەلانەی کە لە دەزگا گشتیەکان و زانکۆکان، لەمەیدانەکانی هونەر و ئەدەبیات و... هتدا وەک مەسەلەی بنەڕەتی کۆمەڵگای هاوچەرخ دەدرێنە بەر باس، هەموو ڕۆژە تەئکید لە ڕاست و دروستی تێڕوانین و ڕەخنەی مارکسیستیانە لەم کۆمەڵگایە دەکەنەوە. گاڵتەیان بە مارکس دەکرد کە پەیوەندییە ئابوریەکان بە بنەمای ژیانی سیاسی فەرهەنگی کۆمەڵگا دەزانێت. ئەمڕۆ لەهەر ڕێبوارێکی نێو شەقامەکان سەبارەت بە گەشەی ڕاسیزم و فاشیزم و ناسیۆنالیزم و تاوانکاری هەتا خراپ بوونی فڵانە شێوازی وێنەکێشان و مۆسیقایی پرسیار بکرێت، ئەمانە دەبەستێتەوە بە وەزعیەتی ئابوریەوە. مەلا لە ئێران مانەوەی دیانەت لەکارکردی بانقی مەرکەزی و وەزارەتی پیشەسازی و نرخی بەرامبەر یەکی ڕیاڵ و دۆلاردا دەبیننەوە. هەمووان دەزانن کە مەسەلە لە سەر قازانج و بەرهەمهێنەریی کارە (انتاجية العمل) [labour productivity]. هەموویان پڕ بە دڵیان دەزانن کە دەوڵەت وەسیلەی چ کارێکە و پۆلیس و سوپا بۆچی دروست کراون. هەموویان دەزانن کە لە ناوەندی کۆمەڵگادا کێشمەکێشێکی هەمیشەیی لە نێوان کرێکار و سەرمایەدار و کرێ وەرگر و کرێدەردا هەیە. ڕۆشن بۆتەوە کە تۆزقالێک ئازادی و ئینسانیەت لە کۆمەڵگادا بەستراوەتەوە بە ڕاددەی توانایی و هێزی کار و ڕێکخراوی کرێکارییەوە لەبەرامبەر دامەزراوەکانی سەرمایەداری و حزب و دەوڵەتەکانیاندا. ئەو چاوەڕوانییە لە ڕێکخراوە کرێکارییەکان کە دژی چەوسانەوە و ئیستبداد بن، دژی هەڵاواردن بن، خوازیاری خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتی و ... هتد بن، بووەتە چاوەڕوانیی سروشتی خەڵک. کرێکار بە ئازادی و خۆشگوزەرانی و بۆرژوازی بە هەڵاوردن و چەتەگەری و تاڵانی ناسراون. بە بۆچونی من سەدەی بیستەم سەدەی مارکسیزم و گشتی بوون و هەمەگیر بوونی لێکدانەوە مارکسیستیەکان بوو سەبارەت بە جیهانی سەرمایەداری. بەم پێیە تا ئەو جێیەی کە پەیوەندی بە مارکسیزمەوە هەیە وەک تێڕوانینێک کە باس لە ناسین و تەعریفی ڕاستەقینەی کۆمەڵگا دەکات، بەڕای من نەک هیچ پاساوێک لەئارادا نییە بۆ پێداچونەوەی ئەم بۆچوونە، بەڵکو ئاڵوگۆڕەکانی ئەم دواییەی جیهان سەد ئەوەندە ڕاست و ڕەوابوونی ئەم بیر و بۆچونەی سەلماندووە.

بەڵام شەپۆلی دوورکەوتنەوە لە مارکسیزم هیچ پەیوەندییەکی بە ڕاست و دروستی یان

لەسەر پێکهاتنی بازاڕێکی ناوخۆی پێکەوە لکاوە لە ئەوروپای ڕۆژئاوادا وەک بنەمای قوتبێکی ئەوروپی لە ململانێدا لە بەرامبەر ئەمریکا و یاباندا تا ئەوەی کە ڕۆیشتن بێت لە شوسانامەی میللییەوە بۆ شوناسنامەی سەروو میللی. خودی سۆڤیەت ماوەیەکی دوورو درێژ بلۆکێکی پێکەوە لکاو بوو بە پارە و دەوڵەت و سوپای تاقانە و سیستەمی بەڕێوەبردنی ئابوری موتەمەرکیزەوە و ئەمڕۆ بۆتە مەڵبەندی میللی گەرایی. تا ئەو جێگایەی کە بۆ سەیرکەرێکی دەرەکی قابیلی تێبینی کردنە تەرحی یەکگرتنی ئەوروپا درێوی شوناسنامەی ئەوروپایی لەبەرامبەر غەیرە ئەوروپایی زیاد کردووە بێ ئەوەی کە وابەستەیی میللی تاک تاکی هاوبەشانی ئەوروپای یەکگرتوی کەم کردبێتەوە. ئەوەی کە بە واقعی دێتە بەرچاو ئەوەیە کە قوتبە نوێیە ئابوری و سیاسیەکان، پێکهاتوو لە ئیتیلافاتی جۆراوجۆری وڵاتی، خەریکە جێی دابەش بوون و قوتببەندی پێشوو دەگرێتەوە و ئەم ڕەوەندە بە ئاشکرا پێکدادانی زیاتر دروست دەکات.

به تێڕوانینی من تەجروبەی سەرمایەداری نیشانی داوە کە هەرچەندە حەرەکەتی سەرمایە و جیهانی بوونی پرۆسەی کار لە بەشە جیاوازەکانی بەرهەمهێناندا سنورە وڵاتیەکان لە ڕووی ئابوریەوە لاوازتر دەکات، بەڵام نا هاوسەنگی گەشەی سەرمایەداری لە ڕشتە جیاوازەکاندا، کەمی سەرمایە لە ئاستی جیهاندا و ناجێگیری گشتی بارودۆخی سەرمایەداری، ناسیۆنالیزم لەسەر ئاستی سیاسی و لە ستراتیژی ئابوری بەشە جیاوزەکانی بۆرژوازیدا بە زیندویی دێڵێتەوە. بە بۆچونی من سەرمایەداری ئەگەر لە ڕووی تەجریدیشەوە نەبێت، لە ڕووی ڕەوتی پێکهاتنی دیاریکراوی تا ئێستاشیەوە پێویستی بە شوناسنامەی میللی و ناسیۆنالیزم هەیە. بەم پێیە هەر یەکگرتنێک جگە لە پێناسە کردنی سنوربەندییە نوێکان شتێکی دیکە نابێت. هەرچەندە مەیلی زاتیی سەرمایە بەرەو جیهانی بوون بەهێزیش بێت، وا دێتە بەرچاو کە ڕزگار بوونی ئینسان لە ناسیۆنالیزم و شوناسنامەی میللی بە عەمەلی کاری ئەنتەرناسیۆنالیزم و شۆڕشی کرێکاریی دەبێت.

بە گشتی ڕام وایە کە قۆناغی ئێستا قۆناغی ناسیۆنالیزم نییە. قۆناغی لە ناوچوونیشی نییە. ناسیۆنالیزم نە وەڵامێکی تایبەتی بۆ مەسەلەکانی سەرمایەداری ئەمڕۆ پێیە و نە بەشێوەیەکی تایبەتی لە ژێر فشاردایە. ئەوەی کە خەریکە گۆڕانی بەسەردا دێت ئارایشی میللی جیهانی سەرمایەدارییە نەوەک جێگای میللی گەرایی تیایدا.

سەبارەت بە ڕاسیزم مەسەلەکە ئاڵۆزترە. ڕاسیزم لەم وولاّتانەدا پایەدارتر و ڕیشەدارترە و فاکتۆری زۆر هەن کە خەبەر لە گەشەی لەمە زیاتری ڕاسیزم دەدەن لە داهاتوودا، هەرچەندە لەسەر ئاستی ڕەسمی لەلایەن بۆرژوازییەوە دزێو کرابێت. بۆ نموونە لایەکی فیکرەی ئەورووپای یەکگرتوو بە تەواوەتی دژی دانیشتوانی وولاّتانی ناوبراو بە جیهانی سێیەم کەوتۆتە کار. شوناسنامەی ئەورووپایی تەنها بۆ جیاکردنەوە لە شوناسنامەی ئینگلیزی و ئەڵمانی نییە، بەڵکو لە بەرامبەر ئاسیایی و ئەفریقاییدا مانا پەیدا دەکات. سیمای ڕەگەزپەرستانەی مەسەلەی یەکگرتنی ئەورووپا لێرە و لەوێ و بەدیاریکراوی لە بەرامبەر مەسەلەی سیاسەتێکی تاقانە لە بەرامبەر کۆچکردن و پەناهەندەیی یان لە پێناسەکردنی سیفات و فەرهەنگی ئەورووپاییدا، چەندین جار خۆی نیشانداوە. بە لەبەرچاوگرتنی ئاستی فراوانی بێکاری ئێستا لە خودی ئەورووپادا برسێتی و ناجێگیری ئابوری و سەرکوتی سیاسی لە زۆرێک لە وولاّتانی ئاسیایی و ئەفریقاییدا و سەرەنجام کۆچی فراوان بۆ ئەورووپا، وا دێتە بەرچاو کە جیاوازی نانەوەی ڕەگەزی و هاندان و جوولاّندنی ڕاسیستی مەیدانێک دەبێت کە بۆرژوازی وا بە سادەیی دەستبەرداری نابێت. لانی زۆری کارێک کە سیاسەتی ڕەسمی لەم وولاّتانەدا دەیگرنە بەر ئەوەیە کە فاشیستەکان زیاد لە پێویست هێز لەم وەزعیەتەوە وەرنەگرن. لەم مەیدانەدا بێ سێ و دوو یاسا مەدەنییەکان بە زەرەری خارجییەکان ئاڵوگۆڕی بەسەردا دێت.

ئینتەرناسیۆنال

ئاڵوگۆڕیەکانی ئەم چەند ساڵەی دوایی دوو ڕەوەندی دژ بەیەکی خستۆتە بەرچاوی هەمووان، لەلایەکەوە سەرپێکەوتنی بزووتنەوە ناسیۆنالیستیەکانی وولاّتانی بلۆکی ڕۆژهەڵات و سۆڤیەت دەبینین کە بوونەتە هۆی دابەش بوونی سۆڤیەت و ڕیز بەستنی میللی و قەومی و دینی جیاواز تیایدا. لە لایەکی دیکەوە ئەورووپای ڕۆژئاوا لە سەرەتای لابردنی سنورە میللی و وولاّتییەکانی ئێستا و پێکهێنانی ئەورووپایەکی یەکگرتوودایە. کام یەک لەمانە ئەلگۆی ئایندە دەدەن بە دەستەوە؟ یەکێتیخوازی ئەورووپای ڕۆژئاوا یان ناسیۆنالیزم و دابەش بوونی میللی لە ئەورووپای ڕۆژهەڵاتدا؟

مەنسور حکیمەت

بە تێڕوانینی من هیچ کامیان. میللی گەرایی ئەمڕۆ لە بلۆکی ڕۆژهەڵاتدا ئاکامی دابەش بوونی ئەم بلۆکەیە، نەک هۆی ئەو. هەربۆیە گەشەی سەردەمیانەی مەیلە ناسیۆنالیستیەکان لە ڕۆژهەڵاتدا ڕەوەندێکی قابیلی گشتاندن لەسەر ئاستی جیهانی لەسەر بنەمای گەشەی ناسیۆنالیزم و قۆناغێکی نوێ لە ژیانیدا ناخاتە ڕوو. لە لایەکی دیکەوە گومان لەوە دەکەم کە بکرێت تەرحی ئەورووپای یەکگرتوو بە جیابوونەوەیەکی جددی لە ناسیۆنالیزم لە ئەورووپادا، دابنرێت. وا دێتە بەرچاو کە مەسەلەکە زیاتر

هەڵەبوونی تەفسیری مارکسیستیەوە نییە. ئەمە ڕەوەندێکی سیاسییە. ئیختیارەکان سیاسیانەیە نەک زانستیانە. وانییە کە لەگەڵ ئاڵوگۆڕەکانی ئەم دواییانەی سۆڤیەت لەناکاو تیشکی مەعریفە چووبێتە دڵی کەسێکەوە. ڕاست بوون یان ڕاست نەبوونی تەفسیری مارکسیزم بۆ کۆمەڵگا لێرەدا دەورێکی زۆر ناگێڕێ و ئەوانەی کە هەوڵ ئەدەن ڕواڵەتی پێداچوونەوەیەکی زانستییانە بدەن بەم پاشەکشە سیاسیەی چەپ لەئاستی کۆمەلاّیەتیدا بە بڕوای من کەسانێکن کە کات بەفیڕۆ دەدەن و بە نرخی ڕۆژ نان دەخۆن. واقعیەت ئەوەیە کە هێرشی سیاسی و فکری بۆرژوازی بۆ سەر مارکسیزم و سۆشیالیزم، بە پشت بەستن بە لەناوچوونی بلۆکی سۆشیالیزمێکی درۆزن، فشارێکی سیاسی و تەبلیغاتی زۆری خستۆتە سەر باڵی چەپی کۆمەڵگا. ڕەوەندی ڕوو تێکردنی ڕۆشنبیرانی ڕیفۆرمیستی کۆمەڵگا لە مارکسیزم، کە تایبەتمەندی دەورەی تەواو بوونی جەنگی جیهانی دووەم تا ناوەڕاستی ساڵەکانی هەفتا بوو، پێچەوانە بووەتەوە. زۆری دەوێ تا ئەم شەپۆلە هێرشبەرانەیە پووچەڵ بێتەوە و پێویستە زەربەی کرێکاریی گرنگ بدرێ لە بۆرژوازی تا جارێکی تر ڕۆشنبیرانی بۆرژوا خۆناوبردنیان بە مارکسیست بە مایەی چوونە سەری ئیعتباریان بزانن. دەبێ لەسەر ئەم ڕاستیەش تەئکید بکەمەوە کە بەشێکی زۆری "مارکسیستەکان" لە واقعدا نارازیان و ڕەخنەگرانی غەیرە سۆشیالیستی کۆمەڵگای مەوجود بوون کە بە ڕەچاوکردنی ئیعتباری گشتی مارکسیزم لە بزووتنەوە ئیعترازییە دژی سەرمایەداریەکاندا ناچار ئەم بەرگەیان پۆشیبوو. ناسیونالیستەکان، ڕیفۆرمیستەکان، لایەنگرانی پیشەسازی لە جیهانی سێیەمدا، سەربەخۆییخوازەکان، موخالیفانی ئیحتکارات، کەمایەتیە زوڵم لێکراوەکان و بە شێوەیەکی گشتی چەندین دەستە و تاقمی جۆراوجۆر مارکسیزم و سۆشیالیزمیان کردبووە چوارچێوەی بەیانکردنی ئیعتراز و داواکاریەکانیان لە کۆمەڵگای ئیستادا. دوێنێ مارکسیزم مۆدێل بوو ئەمانە بوونە مارکسیست، ئەمڕۆ "دیموکراسی" مۆدێلە و هەموویان لەدەوری خڕبوونەتەوە و جێبەجێبوونی هەمان ئامانج و خواست و ئارەزوویان لە دیموکراسی و بازاڕ چاوەڕوان دەکەن. جیابوونەوەی ئەمانە لە مارکسیزم لەم دەورەیەدا چاوەڕوان کراو و بە بڕوای من مایەی خۆشحاڵییە. ئەمە ئەگەرچی فەزا لە مارکسیزم تەسکتر دەکاتەوە، بەلاّم کاری شکڵدان بە کۆمۆنیزمێکی کرێکاریی و مارکسیستی قووڵ لە زۆر ڕووەوە ئاسانتر دەکاتەوە.

بە بڕوای من پێداچوونەوەیەک بە مارکسیزمدا، ئەگەر مارکسیزم لەو کلێشانەی کە لە ژێر ئەم ناونیشانەدا بە درێژایی دەیان ساڵ بە مەبەستی ساغ کردنەوەی سیاسی جۆراوجۆر هێنراونەتە بازاڕ جیابکەینەوە، زەرووری نییە. ئەوەی کە زەرووریە بەشداری تەحلیلی و نەزەریی جیدی مارکسیەکانە لە مەیدانە جۆراوجۆرەکانی تیئوری کۆمەلاّیەتیدا. جێگای هەڵوێستی مارکسیستیانە سەبارەت بە لایەنە جیاوازەکانی کۆمەڵگای هاوچەرخ و ئەو ڕەوەندە یەکلاکەرەوانەی کە جیهانی ئەمڕۆ پێیاندا تێپەڕئەبێت،

خاڵییە. پێ داگرتن و پشت بەستن بە مارکسیزم وەک جیهانبینی و تیئۆریەکی کۆمەڵایەتی بە مانای ووتنەوەی پایە گشتییەکانی مارکسیزم سەربەست لە بارودۆخی کۆمەڵایەتی نییە. بەڵکو بە مانای بەشدارییە لە خەباتی فکری هەر سەردەمەدا وەک مارکسیست و هەڵوێست وەرگرتن و خستنەڕووی شیکردنەوە سەبارەت بەو گیروگرفتە نوێیانەی کە لە ڕەوەندی حەرەکەتی مێژوویی کۆمەڵگا و خەباتی چینایەتیدا دێنەگۆڕێ. ئێمە پێویستیمان بە پێداچوونەوە نییە لە تاکە تێڕوانینی ڕاست و ڕادیکالدا بۆ کۆمەڵگا، بەڵکو پێویستمان بە بەکارهێنانیەتی لە جیهانی هاوچەرخ و گیروگرفتە جۆراوجۆرەکانیدا.

ئینتەرناسیۆنال

سەبارەت بە لینین و لینینزم چۆنە؟ ئایا لینینیزم پێویستی بە پێداچوونەوە نییە؟ ئایا تۆ هەتا ئێستا خۆت بە لینینیست دادەنێیت؟

مەنسور حیکمەت

زەمانە بە جۆرێکە کە پێش وەڵامدانەوە بەم جۆرە پرسیارانە دەبێت سەرەتا مەقولاتەکانمان پێناسە بکەین. ئەگەر قسە لەسەر هەڵسەنگاندنی واقعیانەی لینین، ڕاست و دروستی نەزەرات و پراتیکی ئەو لە بۆچونی مارکسیزمەوە و بەشدارییەتی لە بیرکردنەوە و کاری شۆڕشگێڕانەی چینی کرێکار و لەم جۆرە شتانە، دەبێت بڵێم کە بێگومان من لینینیستم. بە بۆچوونی من لینین مارکسیستێکی ڕەسەن بە لێکدانەوەیەکی تەواو دروستەوە لەم تێڕوانینە و ڕابەرێکی شایستەی بزووتنەوەی سۆشیالیستی چینی کرێکاری دنیا بوو.

لینینیزم وەک لەقەبێک و "ناونیشان"ی جیاکەرەوەی باڵە جیاوازەکان و مەیلی دیاریکراوی نێو بزووتنەوەی ناسراو بە کۆمۆنیزم، مێژووچەی خۆی هەیە و داهێنەرانی سەرەتایی ئەم لەقەبە لە سەردەمی ستالین یان کۆمەڵە ڕەوتێک کە لێک جیابوونەوەکانی دواتری نێو ئەم پایە ڕەسمییەی کۆمۆنیزم وەک مارکسیست_لینینیست ناسران، کەڵکیان لەم جۆرە ناونیشانە ڕێک هەروەک زۆرێک لە زاراوە مارکسیستییەکانی دیکە وەرگرتووە بۆ دەربڕینی جیاوازیەکان و بەرژەوەندییە ماددیە غەیرە سۆشیالیستیەکان. بە بۆچوونی من ئەمانە نەک تەنها خراپ کەڵک لێ وەرگرتن بوون لە ئیعتیباری لینین بەڵکو لینینیزم بەو دەربڕینەی کە من لە بارەیەوە هەمە، بەتەواوەتی لەبەرامبەر ئەم جۆرە "لینینیست"انەدا دەوەستێتەوە. قسەکەرانی بۆرژوازیش لای خۆیانەوە هەوڵ دەدەن سەرجەم تەجروبەی سۆڤیەت بدەنە پاڵ لینین و وەک درێژکراوەی سروشتیی ڕێبازی لینین لە قەڵەمی بدەن. بێگومان ئەمە ئەمڕۆ زیاتر بووە بە باو. ئەوان ئەوە لە یاد دەکەن کە لە ڕۆژی خۆیدا، لە برگەی شۆڕشی ئۆکتۆبەردا،

"سەرمایەداری خۆشگوزەران" لە ئارادایە. هێرشی بۆرژوازی بۆ سەر ئەو شێوازە ئابوریانەی کە میراتی دەیەی شەستەکان و نیوەی دووەمی هەفتاکان بوون پەیگیرانەتر و بنەبڕکەرانەترە لە چاو لایەنە سیاسیەکاندا. هاودەنگییەکی فراوانتریش لەم زەمینەیەدا لە نێوان بەشە جیاوازەکانی بۆرژوازیدا هەیە. بێ گومان هەر ئەم هێرشە ئابوریە خۆی دەبێتە هۆی پێداچوونەوەی بنەڕەتی لە خۆ ووشیاری کۆمەڵگا و جێگاو ڕێگای هاووڵاتی لەم کۆمەڵگایانەدا. لە کۆتایی ئەم ڕەوەندەدا، ئینسانی ئاسایی، بە تایبەتی کەسێک کە لە فرۆشتنی هێزی کارەکەیەوە ژیان بەسەر دەبات، ئینسانێکی بێمافتر، بێشەخسیەتتر، بێڕێزتر و بێبەشتر دەبێت لە ئەمڕۆ. کاتێک بەشی خزمەتگوزاری پزیشکی و تەندروستی دەدەنەوە دەست کەرتی تایبەتی و ئەرکی تێچوونی دکتۆر و دەرمان دەخەنە سەرشانی "بەکارهێنەر" بەڕواڵەت دەیانەوێت سیاسەتێکی ئابوری بەرنە پێش. بەڵام لەگەڵ ئەم حەرەکەتەدا ئەو ڕاستیە لە کۆمەڵگادا جێگیر دەبێت و ڕەسمیەت پەیدا دەکات کە مافی سەلامەتی و تەندروستی مافێکە پەیوەستە بە خاوەنداریێتی و دەرامەتەوە. لە فێرکردن و پەروەردەدا هەروەها، لە کاتی حەوانەوە و خۆشیشدا هەر بە هەمان شێوە. ئەم جۆرە پاشەکشە ئایدیۆلۆژی و سیاسی و حقوقیانە کە بە ڕواڵەت "فاشیستی"یش نین، بەرفراوانترن و خەبات لە دژیان ناڕەحەتترە لە چاو شێوازە توندڕەوەکانی دەرکەوتنی باڵی ڕاستدا.

ئینتەرناسیۆنال

بەم جۆرە ئایا تۆ فاشیزم و ڕاسیزم بە مەترسی سەرەکی نازانیت بۆ کۆمەڵگای ڕۆژئاوا؟

مەنسور حکیمەت

ڕێگەم بدە با ئەوە بڵێم کە دووبارە کردنەوەی تەجروبەی ئەڵمانیای نازی بۆ فاشیستەکان ئاسان نییە. باڵە چەپەکان و تەنانەت ناوەندەکانیش لە کۆمەڵگادا کاردانەوەیەکی توند لە بەرامبەر ئەم ڕەوتەدا نیشان دەدەن. زەمینەکانی گەشەی ڕاستی توندڕەو لەوانەیە لە ئەڵمانیا و فەڕەنسا یان هەندێک لە کۆمارەکانی سۆڤیەتی پێشوو زیاتر بێت و لە بەریتانیا و ئەمریکا کەمتر. بەهەرحاڵ گۆڕانی فاشیزم بە هێزێکی زاڵ لە ئەورووپای ڕۆژئاوادا، ڕووبەڕووی ڕێگری ماددی و بەرهەڵستییەکی سیاسی مەزن دەبێتەوە. بە بۆچوونی من تەنانەت لەم بارودۆخەی ئێستادا جووڵانەوەی سیاسی چینی کرێکار و هێزی سۆشیالیستی توانای وەڵامدانەوەی ئەم هەڕەشەیەیان دەبێت. بێگومان ڕۆشنە کە پێویستە هەوڵ و کۆششێکی فراوان بکرێت بۆ هێنانە مەیدانی ئەم هێزە دژی فاشیزم و ڕاسیزم. بەڕای من گومان لەوەدا نییە کە فاشیستەکان بەهێز دەبنەوە بە شێوەی ڕەوتێکی ڕێکخراو و وەخۆکەوتووی ڕاستی توندڕەو جێگایەکی دیاریکراو لە مەیدانی سیاسی ئەم وڵاتانەدا بە دەست دێنن. بەڵام پێم وا نییە بتوانن لە ئایندەیەکی پێشبینی کراودا ببنە ڕەوتێکی زاڵ یان چارەنووسساز لە دەرونی بۆرژوازیدا.

مێژوویی درێژ خایەن ڕەسمیەت پەیدا دەكات یان ڕەوەندێكی كاتی و سەردەمییە؟

مەنسور حكیمەت

بە بۆچوونی من لە دوا شیكردنەوەدا كۆتایی ئەم ڕەوەندە سۆشیالیستەكان و كرێكاران دیاری دەكەن. نەک بەو مانایەی كە تەواوی ئەو باڵە بۆرژوازیانەی دەیانەوێت تەواوی ئەم ڕەوەندە ببڕن و ڕووبینایەكی سیاسی دامەزرێنن كۆنەپەرستن. بە بۆچوونی من بۆ نموونە ڕاسیزم و فاشیزم بەو ئاستەی كە جێ مەبەستی باڵی ڕاستی توندڕەوە تەنانەت لە نێو خودی بۆرژوازی ڕۆژئاوادا تەواو مەتڵوبیەتی نییە. بەڵام ڕاستیەكەی ئەوەیە كە یەكەم، هاوسەنگی درێژماوەتری جێ مەبەستی بۆرژوازی بەهەرحاڵ ڕاستترە لە چاو بارودۆخی ئێستادا. دووەم، ئەگەر بارودۆخ بە مەیلی بۆرژواكان بڕوات ئەوا تەواوی پرۆسەیەک كە تیایدا ئەم هاوسەنگیە بەدەست دێت كوێرەوەری و جەنگ و خوێنڕشتنی فراوانی لەگەڵدا دەبێت. فاشیزم و ڕاسیزم و میلیتاریزم و دین و ناسیونالیزم گرایشاتێك نین كە تەنها باڵی ناوەڕاست و كۆنەپارێزی چینی دەسەڵاتدار زاڵ بكەن و دواتر هەر كە پێویست بوونیان تەواو بوو وازیان لێ بهێنرێت. ئەمڕۆ دەیانەوێت ڕێگە بەم ڕەوتانە بدەن بۆ ئەوەی لە پەنا جەوێكەوە كە پێكدێت ڕادیكالیزم و عەدالەتخوازی و ئازادیخوازی نەهێڵن و یاسا ڕاستڕەوەكانی خۆیان وەک بنەمایەكی نیزامی نوێی جیهانی جێگیر بكەن. ڕەنگە بە نیاز بن ڕانەوەستن و تا لێواری كورەكانی ئینسان سووتاندن یان جەنگێكی ماڵوێرانكەر بچن. تەنانەت ئەگەر سەرەنجامی بزووتنەوە كۆنەپەرستییەكانی ئەمڕۆ وەزعیەتێكی ئاوا لێڵ و تاریكیش نەبێت، بەڵام ڕەوەندێك كە دەبێت تێپەڕ بكرێت بۆ ئەوەی خاڵی هاوسەنگیەكی نوێ بێتە دی، بۆ ئەو نەوەیەی كە لەم سەردەمەدا دەژی پڕ دەبێت لە ناڕەحەتی و كوێرەوەری.

بە تێڕوانینی من بە پلەی یەكەم ئەوە چینی كرێكار و هێزی سۆشیالیستی كۆمەڵگایە كە دەتوانێت و دەبێت پێش بەم ڕەوەندە بگرێت. ئەمڕۆ تێكەولێكەیەک لە جەوی سیاسی كۆمەڵگا ڕۆژئاواییەكاندا لە پەیدا بووندایە كە گەشەی فاشیزم و ئەو كاردانەوانەی بەرامبەری دروست بوون خۆی گۆشەیەكیەتی. ئەم وڵاتانە خەریكن بەرەبەرە لە لاموبالاتی سیاسی دەیەی هەشتاكان دێنە دەرەوە. كۆمەڵگا جارێكی دیكە بەرەو پۆلاریزە بوون و سیاسی بوون دەچێتە پێش. بەڕای من خودی ئەم هەلومەرجە زەمینە خۆشكەری پەیدابوونی چەپێكی نوێ و سۆشیالیزمێكی كرێكاریی دەخاڵەتگەر دەبێت لە وڵاتە ڕۆژئاواییەكاندا.

لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا لەو بڕوایەدام كە پێشگرتن بە پەرەگرتنی مەودای نفوزی فاشیزم و ڕاسیزم و ناسیونالیزم و بە شێوەیەكی گشتی مەیلە سیاسییەكانی ڕاستی توندڕەو هێشتا زیاتر لە توانادایە وەک لە بەرگرتن لە مەیدانی ئابوریدا لەبەرامبەر ئەو هەوڵ و تەقەلایانەی بۆ ڕاماڵینی

تەنانەت خودی بۆرژوازیش بە ئاشكرا دانی ناوە بە جێگە و ڕێگەی لینینیدا وەک شۆڕشگێڕێكی ئازادی خواز و عەدالەتخواز. واقعیەت ئەوەیە كە لینینیزم نە لە بیروبۆچوون و كار و كردەوەی حزبە دەسەڵاتدارەكانی سۆڤیەت و چین و ئەلبانیادا نە لە تەجروبەی كۆمەڵایەتی و سیاسی سۆڤیەتدا نوێنەرایەتی نەكراوە. ئەم حزبانە و ئەم تەجروبەیە لەسەر بنەمای سڕینەوەی تەواوی لینین و بیروبۆچوون و ئامانجەكانی دامەزراون. لینین نوێنەری بەتین و تاوی یەكسانی و ئازادی و ئینسانیەت بوو. دیكتاتۆری و بیرۆكراتی و سەركوتی میللی و سەرەگرتن بۆ نان و گۆشت، بە هیچ بیانوویەكەوە ناكرێت بدرێتە پاڵ لینین.

لە بواری بیركردنەوە و پراتیكی ماركسیستیدا لینین جێگا و ڕێگایەكی بەرجەستەی هەیە. ئەمجۆرە دارشتنانەی كە دەڵێت (لینینیزم ماركسیزمی سەردەمی ئیمپریالیزمە) و شتی لەو بابەتە بە ڕای من بێناوەڕۆكە. پێویستە گرنگی لینین و ڕۆڵی دیاریكراوی لینین لە بزووتنەوەی كۆمۆنیستیدا لەو پەیوەندیە ڕۆشنەدا بدۆزینەوە كە ئەو لە نێوان تیۆری و پراتیكی شۆڕشگێڕانەدا پێكیدێنێت. بە بڕوای من لینین بەرجەستەكەری تەواو كەماڵی وەفادارییە بە تەعبیرەكەی ماركس لە كۆمۆنیزم وەک "ماتریالیزمی پراكتیک". ڕۆڵی تایبەتی لینین تێگەیشتنە لە دەوری ئیرادەی شۆڕشگێڕانەی چینی كرێكار لە ڕەوتی ماددی كۆمەڵگای سەرمایەداریدا و تێگەیشتنە لە بواری پراكتیكی توخمی هەڵسوڕاوی شۆڕشی كرێكاریی لەسەر بنەمای مەسەلە مەوزوعییە كۆمەڵایەتییەكانی هەر قۆناغێک. لینین پاشەكشەی بە تێڕوانینی تەكامولییانە و ئینفیعالیانەی زاڵ بەسەر نێو نەتەوەیی دووەمدا كرد و هەمان تێگەیشتنی ئاكتیڤانەی لە كۆمۆنیزم بە دەستەوەدا كە جێی مەبەستی ماركسە. ئەگەر بمەوێت باسەكەم سادە بكەمەوە، سۆشیالیزمی پێش لینین بە گشتی "زەرووری و حەتمی بوون"ی سۆشیالیزم لە ماركسەوە فێربووە. لینین تەئكید لە "مومكین بوون"ی سۆشیالیزم دەكاتەوە لەم چەرخەدا و بە عەمەلی دەست بەكار دەبێت بۆ بەدیهاتنی. تێگەیشتنی لینین بۆ مێژوو و بۆ ڕۆڵی پراتیكی شۆڕشگێڕانەی چینەكان لە گۆڕانگاری مێژووییدا بە قووڵی ماركسیستیانەیە. لینین جێ بۆ ئەم پراكتیكە دەكاتەوە و ڕێكیدەخات. دەزانم كە لێكدانەوەكانی دواتر و بە گشتی لێكدانەوە ووردە بۆرژواییەكان سەبارەت بە گرنگی توخمی هەڵسوڕاو (العامل الذاتی) و پراتیكی شۆڕشگێڕانە مەیلێكی ئیرادەگەریانە و ئێلیتیستی (نوخبەوی) و پیلانگێڕانەی لە سۆشیالیزمدا دروست كرد. بەڵام هەر لێووردبوونەوەیەكی سادەی تێڕوانینەكان و پراكتیكی سیاسی لینین نیشانی دەدا كە ئەو بێ بەرییە لەم ئیرادەگەرێتیە. چونكە یەكەم: كاری شۆڕشگێڕانە بۆ لینین مەفهومێكی كۆمەڵایەتی و چینایەتی هەیە و دووەم: لینین بە هیچ جۆرێک لە هەلومەرجی مەوزوعی و مەوزوعیاتی كۆمەڵایەتی كە مەودای پراكتیكی شۆڕشگێڕانەی چین دیاریكراو و

بەمەرج دەکاتەوە، دانابڕێت و پشتگوێی ناخات.

به بڕوای من بۆ هەر کەسێک که سۆشیالیزم نەک وەک ئایدیاڵێکی جوانکاریی بەڵکو وەک مەسەلەیەکی خێرا و عەمەلی سەیر دەکات، بۆ هەر کەسێک بیر له بەدیهاتنی عەمەلیانەی سۆشیالیزم و شۆڕشی کرێکاریی دەکاتەوە، لینین وەک بیرکەرەوە و ڕابەرێکی سیاسی هەمیشه سەرچاوەیەکی دەوڵەمەندی فێربوون و ئیلهام وەرگرتن دەبێت.

ئینتەرناسیۆنال

لایەنێکی سەرەکی له هێرشی دژی سۆشیالیستی ئێستادا لایەنی ئابوریەتی. تێکشکانی سۆڤیەت برەوی داوه بەو حوکمەی که سەرمایەداری و بازاڕ باشترین و لێهاتووترین و مومکینترین ئەلگۆی ئابوریه که کۆمەڵگای ئینسانی به درێژایی مێژوو بینیویەتی. تۆ وەک مارکسیستێک چۆن وەڵامی ئەم ئیدیعایه دەدەیتەوە

مەنسور حیکمەت

لێرەدا پێویسته دوو مەوزوع لێک جیا بکەینەوە. یەکێکیان بەراورد کردنی کارکردی مۆدیله جیاوازەکانی سەرمایەدارییه له ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵات و دووەم بەراورد کردنی سەرمایەدارییه (چ مونافەسەیی بێت یان هیتر) لەگەڵ سۆشیالیزمدا وەک ئەڵتەرناتیڤێکی ئابوری و کۆمەڵایەتی. سۆشیالیزم بەو مانایەی که جێی مەبەستی مارکسیستەکانه تا ئەمڕۆ به کردەوه له هیچ جێیەک بەرپا نەبووە. ئێمه لەو باوەڕەدا نین که نیزامی ئابوری له سۆڤیەت له هیچ بڕگەیەکدا له تێڕوانینی کرێکاریی و مارکسیستەوه بتوانرایه به سۆشیالیستی ناو ببرێت. بەم پێیه دواتر دێمەوه سەر مەسەلەی سەرمایەداری و سۆشیالیزم و سەرەتا ئیشارەت به چەند خاڵێک دەدەم سەبارەت به مۆدێله جۆراوجۆرەکانی گەشەی سەرمایەداری له ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵات.

ئایا سەرمایەداری پشت بەستوو به بازاڕ و مونافەسه "باشترین، لێهاتووترین، مومکینترین" ئەلگۆی ئابوریه بۆ کۆمەڵگا که تا ئێستا به کردەوه هەبووە؟ بۆ ئەوەی له بنەڕەتەوه بتوانرێت وەڵامی ئەم پرسیاره بدرێتەوه پێویسته پێودانێکی پێناسه کراو بۆ داوەریکردنی باشتر بوون و خراپتر بوون و لێهاتووتر بوون و لێهاتووتر نەبوونی سیستمه ئابوریەکان له دەستدا بێت. ئەم ووشانه یەکجار زاتی و ناڕۆشنن، چونکه بەبێ ئەوەی که موفەسیرەکه چ چاوەڕوانییەکی له ئەلگۆی ئابوری هەبێت، پێودانی تەشخیس کردنەکه دەکرێت بگۆڕێت. ئەمه له خودی زانستی ئابوری بورژوازییدا ماوەیەکی زۆر مەوزوعێکی جێ باس و لێکۆڵینەوه بووە. گەشەی چەندایەتی ئابوری، گەشەی تەکنیکی، شێوازی دابەشکردنی سامان، بنەمای پیاشەسازی، ئاستی کارکردن، مەرغوب بوونی بەرووبووم، خۆبژێوی

نامێننەوه. کۆمەڵگای بۆرژوایی ئەمانه هەرس دەکات و ڕەنگی خۆی لێ دەدات. دنیا پڕە لەو مەحافیل و کانون و عەناسره سۆشیالیستانەی که له مەیدانه جۆراو جۆرەکاندا دەستیان دایه "چالاکی ئەڵتەرناتیڤ" و دوای ماوەیەک هەر هەمان چالاکی ئەڵتەرناتیڤ بووەته بڕبڕەیەکی سوننەتی ڕەسمییان. ڕادیکالیزم له کۆمەڵگادا پاشکۆی مەوقعیەتی چینی کرێکاره له خەباتی نێوان چینەکاندا. ئەمه مەیدانێکه که به پلەی یەکەم پێویستی به هەبوونی حزبه کۆمۆنیسته کرێکارییەکانه.

به بۆچونی من ئەو حزب و لایەنانەی که ئەمڕۆ دەیبینین بەرەنجامی هێرشی بەرینی بۆرژوازییه بۆ سەر کۆمۆنیزم به گشتی و کۆمۆنیزمی ڕێکخراو تایبەتی. کاتێک کۆمۆنیزم غەیره قانونی دەکرێت و کۆمۆنیستەکان ڕاو دەنرێن، حزبه کۆمۆنیستەکان ئەندام له دەست دەدەن و تەنانەت هەندێ جار بەکردەوه هەڵدەوەشێنەوە. ئەمه هەمووان دەیزانن. ڕواڵەتی مەسەلەکه ئەمەیه که ئەمڕۆ لانی کەم له ڕۆژئاوا کۆمۆنیزم غەیره قانونی نییه، بەڵام هێرشی تەبلیغاتی بۆرژوازی بۆ سەر سۆشیالیزم له تەنیشت هێرشه ئابوریەکەی بۆ سەر چینی کرێکار و بێکاری ملیۆنی، کاریگەریەکی لەم چەشنەی هەیە. دەکرێت ئینسان به تەواوەتی لەوەش تێ بگات که له هەلومەرجێکی ئاواشدا زۆر کەس له ڕێکخراوبوونی سۆشیالیستی دوور دەکەونەوە. هەر بۆیه من زۆر گرنگی نادەم بەو تیئۆرییه به ڕواڵەت قووڵانەی که دەڵێن ئەمڕۆ "سەردەمی تەحەزوب نییه". ئەوە خاسیەتی ئینسانه که بەڵگەی فەلسەفی و حیکمەتی ئاڵۆز داتاشێت بۆ حەرەکاته قابیلی دەرک و ڕۆشنەکانی خۆی. گوایه کاتێک کرێکار و کۆمۆنیزم له ژێر مەنگەنه و فشار بێنه دەرەوه ئیتر سەر له نوێ "سەردەمی تەحەزوب" دێتەوە. بەڕای من ئەم پاشەکشەیه کاتییه و بزووتنەوەی ئیعترازی چینی کرێکار له فەڕەنسا و ئەڵمانیا و ڕووسیا و تەنانەت لەوانەیه ئەمریکا له ماوەی چەند ساڵی داهاتوودا کۆتایی بەم جەوە فیکرییه دێنێت.

ئینتەرناسیۆنال

له خودی ڕۆژئاوادا ڕوو بەڕووی چەند ڕەوەندێکی گرنگی بەرەودوا دەبینەوە. دوایین خشتەکانی دەوڵەتی خۆشگوزەرانی لێک دەترازێ و هەر ئەم ڕاددەیەی ئێستاش له لێپرسراوێتی کۆمەڵگا له بەرامبەر خۆشگوزەرانی و ئاسایشی ئابوری فەردا دەکەوێته ژێر پرسیارەوە. له ڕووی سیاسیەوە ناسیۆنالیزم و فاشیزم و ڕاسیزم و دین کەوتوونەته جووڵە. شان به شانی ئەمانه پاشەکشەیەکی مەعنەوی ئاشکرا دەبینین که بۆ نموونه له تەئیدی میلیتاریزم و دەست درێژی سەربازیانەی ڕۆژئاوادا، پاکانه کردن بۆ ڕاددەی فراوانی هەژاری و بێکاری، چوونه سەری دەرگیرییه قەومی و دینییەکان، ژۆرنالیزم و ڕۆژنامەگەریی گەندەڵ و به ئاشکرا وابەسته به سیاسەته دەوڵەتییەکان و... هتددا خۆی نیشان دەدات. ئەم ڕەوەنده له کوێدا کۆتایی دێت؟ ئایا ئەم پاشەکشەیه به شێوەی هاوسەنگیەکی

دروست کردنی حزبێکی کۆمۆنیستی کرێکاریی لە هەلومەرجی ئێستادا بەرەو ڕووی سەر سوڕمان و تەنانەت گاڵتەجاڕی ببێتەوە؟

مەنسور حیکمەت

بەهەرحاڵ هەمیشە کەسانێک پەیدا دەبن کە سۆشیالیزم و ڕێکخراوبوون و تەنانەت هەبوونی ئامانجە مەزنەکان بە کەم بگرن. قسە ووتن بە سۆشیالیزم و کرێکار لە کۆمەڵگای بۆرژواییدا هەمیشە خەڵات کراوە و ئەمڕۆ لەوانەیە ژمارەیەکی زیاتر لە خەڵک لە دەزگاکانی میدیا و زانکۆکان و دامەزراوە سیاسی و تەبلیغییە جۆراوجۆرەکاندا ڕوویان لەم ئیشە شەریفە کردبێت. ئەمانە مەسەلەی ئێمە نین، بەڵام سەبارەت بەو چەپە ڕادیکاڵ و هڵسوڕاوە سۆشیالیستییانەی کە لەگەڵ بڕوا بوونیان بە زەروورەتی تێکۆشانی سۆشیالیستییانەدا، "قۆناغی" ئێستادا بە قۆناغی تەحەزوب نازانن چەند خاڵێک باس دەکەم. منیش لەو باوەڕەدام کە هەڵسوڕانی تیئۆری مارکسیستی و چوونە ناو بزووتنەوە کرێکارییە بنەڕەتییەکانی ئەمڕۆوە گرنگییەکی زۆری هەیە بۆ کۆمۆنیستەکان. من لێرەدا تەئکید لە ووشەی "مارکسیستی" و "کرێکاریی" دەکەمەوە چونکە دەزانم بۆ زۆرێک لە چەپەکان چالاکی تیئوری یان بزووتنەوە بنەڕەتییەکان ئەم مانا دیاریکراوەی نییە و لە زۆر جێگا مەبەستیان چالاکی فەرهەنگی و بەشداری لە بزووتنەوەکانی وەک بزووتنەوەی بەرگری لە کەمایەتیەکان و پاراستنی ژینگە و دیموکراتیزەکردنی چەند لایەنێک لە نیزامی سیاسی و ... شتی ترە. بە تێڕوانینی من لەگەڵ ئەوەشدا کە چەپەکان دەبێت بە تەواوەتی لەم مەیدانانەشدا ئامادەبن، بەڵام هێشتا ناتوانرێت ئەمانە و بە تایبەتی لەم سەردەمەدا وەک چالاکی تیئۆری وە یان کاری بنەڕەتیی کۆمۆنیستەکان سەیر بکرێت. بەڵام تەنانەت بۆ کەسێک کە چالاکی تیئۆری مارکسیستی و کاری بنەڕەتیی کرێکاریی جێ مەبەستی بێت، دوور کەوتنەوە لە تەحەزوب هەڵەیەکی بنەڕەتییە. کانوونەکان و مەحافیل و مەکتەبەکان و کەسایەتیەکان ناتوانن جێگای خاڵی حزبە سیاسییەکان پڕ بکەنەوە. بە تێڕوانینی من لە دیارنەبوونی ئەو حزبە کۆمۆنیستیە کرێکارییانەدا کە بتوانن سەرجەمی ئەڵتەرناتیڤێکی چینایەتی بە تەواوەتی لە بەرامبەر چینی دەسەڵاتداردا دانێن، لە دیارنەبوونی ئەو حزبانەدا کە پێکەوە گرێدانی هەوڵ و تەقەلا کۆمۆنیستیەکان لە مەیدانە جۆراوجۆرەکاندا بە ئەرکی خۆیان بزانن و سیمای حەرەکەتێکی هەمەلایەنە کە تەواوی دەسەڵاتدارێتی سەرمایەداری دەداتە بەر هێرش بدەن بە خەباتی کۆمۆنیستی، چالاکییەکانی کانونەکان و عەناسرە سۆشیالیستییەکان لەم یان لەو مەیدانە لە کۆمەڵگادا کاریگەری درێژ خایەنی نابێت. بە تایبەتی پێم وایە لە دیار نەبوونی دەرکەوتنی کۆمۆنیزمی کرێکاریی لە شێوەی حزبە سیاسیەکاندا، هەوڵ و تەقەلا مەحفەلی و کانونیەکانی سۆشیالیستە ڕادیکاڵ و ڕەخنەگرەکان لە مەیداندا

(الاكتفاء الذاتی) یان مەوقعیەتی پتەو لە بازاڕی جیهانیدا و... هتد لە خودی مەکتەبە جیاجیاکانی ئابوری بۆرژوازییدا وەک پێودان و پێوەری جیاواز و تەنانەت دژ بە یەک بۆ پێناسەکردنی ئەلگۆکانی بەرهەمهێنانی باشتر و خراپتر بەکار هێنراون و مەکتەبە ئابوریەکان و حزبە سیاسییە بۆرژوازییە جیاجیاکانی کێشاوەتە ململانێوە. لە بەرامبەر خەسڵەتی"لێهاتووترین و مومکینترین" مۆدیلی ئابوریدا دەکرێت پرسیار لەوە بکەین کە "لێهاتووترین و مومکین ترین" ئەلگۆی ئابوری بۆ چ کۆمەڵگایەک، لە چ دەورەیەکدا و بەکام گیروگرفتەوە؟ ئەمە خۆی بە تایبەتی مەسەلەیەکی کۆنی ئابوری گەشەکردن (الاقتصاد التنموی) بووە. بۆ نموونە، مۆدیلی بازاڕی ئازاد بۆ سەرمایەداری و بۆرژوازی ڕووسیا پاش شۆڕشی کرێکاریی ئۆکتوبەر هەرگیز ئەڵتەرناتیڤێکی مومکین و لێهاتوو نەبوو. مێژووی بەشی هەرەزۆری وولاتانی دواکەوتووتر(یان تەنانەت وولاتانی وەک یابان) شایەتی ئەو ڕاستیەن کە تەنانەت دروست بوونی بازاڕی ناوخۆی کار و کالا لە قۆناغەکانی یەکەمدا یان پێکهێنانی بنەمایەکی سەرەتایی و ئەوەڵی بۆ پیشەسازی، وەلانانی قۆناغی پێش سەرمایەداری و شتی لەم بابەتە بەبێ دەخاڵەت کردن لەسەرەوە لە میکانیزمی بازاڕدا نەدەتوانرا بکرێت. مێژووی خودی سەرمایەداری ڕۆژئاوا پڕە لەو سەردەمانەی کە دەوڵەت ناچاربووە بەشداری بکات لەمیکانیزمی بازاڕدا بۆ زاڵ بوون بەسەر قەیران و کەسادەکاندا یان بە مەبەستی هێنانە ناوەوە و نوێ کردنەوە تەکنۆلۆژیەکان. هەر ئەمڕۆش، زاراوەی مونافەسە و بازاڕی ئازاد ناتوانێت، بەبێ دەستکارییەکی گرنگی ئەم چەمکانە، بەکاربهێنرێت بۆ وەسف کردنی تایبەتمەندیەکانی سەرمایەداری ڕۆژئاوا چونکە دەوڵەت و ئیحتکاراتە غەیرە دەوڵەتییەکان دەوری بنەڕەتییان هەیە لە بواری وەگەڕخستنی سەرمایەکان و دیاریکردنی مۆشراتە ئابوریەکانی وەک نرخەکان، پێکهاتەی بەرهەمهێنان، نیسبەتی گەشە، ئاستی کارپێکردن و ... هتد.

لەگەڵ ئەمەشدا، بەڕای من، کاتێک بەرگریلێکەرانی سەرمایەداری ڕۆژئاوا باشتربوونی مۆدیلی ئابوری ڕۆژئاوا لەچاو ڕۆژهەڵاتدا ڕادەگەیەنن چ بە بەکارهێنانی پێوانەکانی خودی کۆمەڵگای سەرمایەداری و چ لە ڕووی مۆشراتە چەندایەتیەکانی کارکردی ئابوری دوو بلۆکەکەوە بێت لە ئاستێکی فراوانتری مێژوویدا، بەتەواوەتی ڕاستیان ووتووە. مۆدیلی ئابوری سۆڤیەت، وەک مۆدێلێکی ئیسلاحکراوی سەرمایەداری، نەیتوانی چوارچێوەیەکی گونجاوتر و لێهاتووتر بۆ کەڵەکەی سەرمایە و هێورکردنەوەی ناکۆکییە دەروونییەکانی شێوەی بەرهەمهێنانی بنیاتنراو لەسەر سەرمایە بدات بە دەستەوە. خەسڵەتی جیاکەرەوەی بنەڕەتی سەرمایەداری جۆری سۆڤیەت هەوڵێک بووە بۆ دوورخستنەوەی میکانیزمی بازاڕ لەلایەن سیستەمێکی ئیدارییەوە، ئەوەی کە پێی دەووترێت بەرابەرکێی بەرنامە و بازاڕ. لە نێوبردنی میکانیزمی بازاڕ مومکینە، بەمەرجێک گشت بنەمای ئابوری سەرمایەداری،

یانی کالآبوونی هێزی کار، لەئارادابوونی سیستەمێکی نرخ دانان وەک بنەمای ئاڵوێر و دابەشکردنی بەرهەم لە نێوان بەشەکان و تاکە جیاوازەکانی کۆمەڵگادا، ئابوریەکی بنیاتنراو لەسەر پارە و... هتد بەتەواوەتی لە ناوببرێت. بەڵام هێشتنەوەی ئەم پەیوەندییانە و لە هەمان کاتیشدا لابردنی بازاڕ وەک سەکۆیەکی دیاریکردنی ماددییانەی ئەم پەیوەندی و مەقولاتانە و میکانیزمێک کە پێکیانەوە دەبەستێت مومکین نابێت بەبێ پەکخستنی جددیانەی کارکردی سەرمایەداری. هەر ئەمەش بوو کە لە سۆڤیەت ڕوویدا. ئەوەی کە لە سۆڤیەت ڕوویدا جێگرتنەوەی بازاڕ نەبوو بە بەرنامە، بەڵکو گواستنەوەی ئەرکەکانی (وظائف) بازاڕ بوو بۆ کۆمەڵە دامەزراوێکی بڕیاردەری ئیداری.

لە سیستەمی سەرمایەداریدا بازاڕ(سەربەست لە سنووری مونافەسە و ئیحتکار) کۆمەڵە ئەرکێکی ئاڵوز و جۆراوجۆر ئەنجام دەدات. دەبێت چی بەرهەم بهێنرێت، چەندە بەرهەم بهێنرێت، چ تەکنیکێک دەبێت بەکار بهێنرێت، دەبێت چەندە سەرف (استهلاک) بکرێت، چ کەسێک دەبێت سەرف بکات، هەلومەرجی بەرهەمهێنان، هۆیەکانی بەرهەمهێنان و هێزی ئینسانی لە چ بارودوخێکدا و لە کام بەشەدا دەبێت وەگەڕبخرێت، نرخ و بەهای کاڵاکان هەر لە هێزی کارەوە بگرە تا هۆیەکانی بەرهەمهێنان و بەکارهێنان لەهەر دەورەیەکدا چییە، کام سیستەمی بەرهەمهێنان و بەڕێوەبردن دەبێت بەکاربهنرێت، کام پێداویستیانە دەبێت دابین بکرێن و کام پێداویستیانە دەبێت پشت گوێ بخرێن، ئابوری بەرەو چ ئاڕاستەیەک ئەڕوات، کام هۆیانەی بەرهەمهێنان دەبێت لاببرێت، کام تەکنیک دەبێت بخرێتە لاوە؟ و... هتد. بەو ڕاددەیەی کە کۆمەڵگا لە ڕووی پیشەسازی و بەرهەم هێنانەوە گەشە دەکات و بەرهەم و پێداویستیەکان زیاتر جۆراوجۆر دەبن، ڕۆڵی بازاڕ ئاڵوزتر و ئاڵۆزتر دەبێت. وەلانانی ئەم میکانیزمە و سپاردنی دیاریکردنی ئەم مؤشرات و نیسبەت و گواستنەوانە بە دامەزراوە ئیدارییەکان، درەنگ یان زوو سەرمایەداری دەگەیەنێتە بنبەست. بۆ ماوەیەکی دوور و درێژ ئیدعای سۆڤیەت ئەوە بوو کە بە پێچەوانەی ڕۆژئاواوە ئەم ڕووبەڕووی دیاردەی وەک قەیرانە دەوریەکان و بێکاری نییە. بەڵام بۆ سەرمایەداری ئەم قەیران و بێکاری و ڕکود و گەشە دەوریانە، میکانیزمەکانی بازاڕن بۆ گونجاندنی سەرمایە لەگەڵ ناکۆکییە ئابوریە پایەییترەکاندا. ئەمانە شێوازەکانی یەکهاتنەوەی سەرمایەن لەگەڵ گەشەی هێزە بەرهەم هێنەرەکان لە جەرگەی ئەم نیزامەدا، کۆمەڵە میکانیزمێکن کە تیایاندا سەرمایە خۆی نوێ دەکاتەوە و لەگەڵ گەشەی چەندایەتی و چۆنایەتی (تەکنۆلۆژیانەی) هێزەکانی بەرهەمهێناندا دێتەوە. هەموو شێوەکانی بەرهەمهێنان بە درێژایی مێژوو، بەهەر ڕاددەش چەوسێنەرانە و چینایەتی بووبن، لە دوا شیکردنەوەدا ڕێکخراوێک بوون بۆ فراوان کردنی ڕاددەی بەرهەمهێنان، گەشەی تەکنۆلۆژیانەی بەرهەمهێنان و دابینبوونی پێداویستیە ئابوریەکان. ئەگەر ئەمڕۆ لە بنەڕەتدا بکرێت

حکومەتێکی ئایدیۆلۆژیک نییە. ئەوە ئەرکی کۆمۆنیستەکانە کە مارکسیزم و تێڕوانینی کۆمۆنیستی بکەنە پایەیەکی خۆ ووشیاری کۆمەڵگا و هەمەگیری بکەن. ئەوەی کە ئایا ئەو حزبە سیاسیانەی کە خوازیاری لە نێوبردنی دیموکراسی ڕاستەوخۆ و شورایی خەڵکن و لە پێناو گێڕانەوەی دەسەڵاتی چینە سەرنگون کراوەکاندا تێدەکۆشن، لە نیزامێکی ئاوادا ئیجازەی هەڵسوڕانیان دەدرێتێ یان نا، مەسەلەیەکە خودی شوراکان لە ڕۆژی خۆیدا بڕیاری لەسەر دەدەن. بەهەرحاڵ پرسیارەکە ئەوە دەبێت کە ئایا ئازادی پێدانیان یان ڕێگرتن لە هەڵسوڕانیان ڕێگەیەکی کاریگەر دەبێت بۆ ڕیشەکێش کردنیان لە کۆمەڵگادا.

ئایا سیستمی شورایی لەگەڵ کۆمەڵگای پڕ پێچ و پەنای ئەمڕۆدا دێتەوە؟ بە تێڕوانینی من تەنها لە سیستەمی شوراییدایە، یانی نیزامی پشت بەستوو بە بەشداری ڕاستەوخۆی دانیشتوان لە ئاستی محەلییەوە تا سەراسەری، کە بە ڕەچاوکردنی ئابوری و کار دابەشکردنی ئاڵۆزی جیهانی ئەمڕۆ دەکرێت ئامادەیی ڕاستەوخۆی خەڵک لە بڕیاردانی سیاسی و ئابوری و ئیداریدا بە واقعی دابین بکرێت. لە نیزامی پەرلەمانیدا، سیاسەت و بەڕێوەبردنی کاروبار دەبێتە تایبەتمەندییەکی دوور لە دەست پێڕاگەیشتنی خەڵکەوە. لە سیستەمی شوراییدا بواری دەسەڵاتداریەتی هەر شورایەک لەگەڵ چوارچێوەی عەمەلی هەڵسوڕانیدا دێتەوە. هەر شورایەک لە نوێنەرانی کۆمەڵێک لە شوراکانی ئاستێکی خوارتر پێک دێت. سەرجەم دامەزراوەی شورایی کە پایەییترین ئاستی محەلی تا ئاستی سەراسەری و مەرکەزی دەگرێتەوە، لە ئاستی جۆراوجۆردا دەرفەتی بەشداری کاریگەری خەڵک و نوێنەرانیان و هەمان شێوەی پیادەکردنی کۆنترۆڵی دەنگدەران بەسەر نوێنەرانیاندا فەراهەم دەکات. سیستەمی پەرلەمانی ڕووپۆشێکە بۆ دەسەڵاتی ئۆلیگارشێکی (کەمایەتی دەسەڵاتدار) بۆرژوا. سیستەمی شورایی جێگەیەکی ڕاستەوخۆیە بۆ بەشداری جەماوەری خەڵک خۆیان.

ئینتەرناسیۆنال

یەکێک لە ئاکامەکانی تێکشکانی بلۆکی ڕۆژهەڵات سست بوونی ئیدەی حزبیەت و هەڵسوڕانی حزبییە لەنێو چەپەکاندا، بەجیا لەو حزبە ئۆردوگاییانەی پێشوو کە یان یەک لە دوای یەک خۆیان هەڵدەوەشێننەوە یان هەمان ئەو وابەستییە ڕووکەشییەی پێشووشیان بە کۆمۆنیزمەوە وەلا دەنێن، کۆمەڵە چەپێکی ڕادیکاڵیش هەن کە قۆناغی ئێستا بە قۆناغی تەحەزوب نازانن و بۆ نمونە بڕوایان وایە کە دەبێت چالاکی تیۆری بکرێت یان وەک عەناسری سۆشیالیست لە بزووتنەوە بنەڕەتیەکاندا هەڵسوڕاو بیت. بۆچوونت سەبارەت بەم تێڕوانینە چییە؟ هەروەها تۆ خۆت لە دامەزرێنەرانی حزبێکی تازەیت کە دەیەوێت پتەوتر لە جاران وەک ڕێکخراوێکی مارکسیستی و کرێکاریی هەڵسوڕێت، پێت وانییە کە

سەپاند وە یان خەڵكی ئەمریكا لە كام سەرچاوەی دەسەڵاتدارێتیدا دەنگیان دا بۆ شەڕ لە كەنداو و تەرخان كردنی گیان وماڵی خەڵك بۆی. ئەم ئیدیعایە نوكتەیە. نیزامی پەرلەمانی نیزامێكە كە تیایدا هەر چەند ساڵە جارێك خەڵك لە نێو باڵە جیاوەزەكانی چینە دەسەڵاتدارەكانەوە یەكێك لەسەر سەری خۆیان دادەنێن. بێ گومان ئەم نیزامە باشترە لە ئیستبدادی بێ پەردەی فلانە ژەنراڵی سوپایی و یان فلانە حكومەتی ئاشكرای پۆلیس. بەڵام ناوبردنی بە نیزامێكی ڕاوەستاو لەسەر بەشداری ڕاستەوخۆی خەڵك ئیتر زیادەڕۆییە. سێیەم، پەرلەمانیش بە هەمان ڕاددەی ڕژێمە پۆلیسی و سەربازییەكان بەرهەمی سروشتیی سەرمایەدارییە. تەواوی دنیا لە ژێر دەستی سەرمایەداریدایە و ژمارەی ئەو ڕژێمانەی كە تیایدا پەرلەمانێك هەیە كە لە سەر پایەی هەڵبژاردنی جێگر و دەستكاری نەكراو و بەپێی مافی دەنگدانی گشتی هاتۆتە سەركار و بەشدارییەكی هەڵسوڕاوانە دەكات لە یاساداناندا، بە پەنجەكانی دەست ئەژمێردرێن. كەسێك كە باس لە سیاسەت دەكات لە سەرمایەداریدا دەبێت لە بیری بێت كە ماركۆس و شای ئێران و فرانكۆ و پینوشەو خومەینی و سەدام و پاپا دۆك و بەیبی دۆك و ئاورین و هیتلەر و مۆسۆلینیش بەرهەمی هەمان كۆمەڵگا بوون. پلوراڵیزمی بۆرژوایی پاشكۆی جێگیری جێگا و ڕێگای سیاسی و ئابوری بۆرژوازییە لە كۆمەڵگادا. لە هەر شوێنێك ئەم جێگیریە كەوتبێتە مەترسییەوە خۆیان دەرگای پەرلەمان و حزبە نەیارەكانیان داخستووە و پەنایان بۆ ئەم جۆرە حكومەتە ئیستبدادییانە بردووە.

ئایا سۆشیالیزم نیزامێكی تاك حزبیە؟ كۆمۆنیزم وەك دوا ئامانجی شۆڕشی كرێكاریی، دەوڵەتی وەك دامەزراوێكی سیاسی تیادا نییە. بەڵام بۆ دەست ڕاگەیشتن بە بارودۆخێكی لەم چەشنە، پێویستی بە جۆرێك لە دەوڵەتە لە سەرەتای بە دەسەڵات گەیشتنی چینی كرێكاردا. حكومەتی كرێكاریی خۆی لە بنەڕەتەوە حكومەتی حزبی نییە. حكومەتی ئەو دامەزراوانەیە كە كرێكاران دەگرنە خۆیان. حكومەتی كرێكاریی، حكومەتی حزبی كۆمۆنیستی كرێكاران نییە، حكومەتی شوراكان و ئۆرگانەكانی كاری ڕاستەوخۆی جەماوەری كرێكاران و هاووڵاتیانە. سروشتییە كە دەبێت لەم سیستمەدا حزبەكان بۆ جێبەجێكردنی سیاسەت و بەرنامەی جێ مەبەستیان لە لایەن شوراكان و ئۆرگانەكانی دیموكراسی ڕاستەوخۆوە ئازادی هەڵسوڕانیان هەبێت. ئەگەر حزبی كۆمۆنیستی كرێكاران بیەوێت لەم مەیدانەدا جێگایەكی كاریگەری هەبێت، دەبێت لەبەر ئەوە بێت كە توانیوویەتی وەك ڕێكخراوێك دەركەوێت كە كرێكاران و ڕابەرانی بە نفوزی ئەوانی تیادایە. حكومەتی كرێكاریی ڕژێمێكی تاك حزبی نییە، لە هەمان كاتدا ڕژێمێكیش نییە كە تیایدا حزبەكان دەسەڵاتی دەوڵەتی بە دەستەوە دەگرن. لەسەروو ئەوانەشەوە، ئەمەش وەك باقی خاڵەكانی تر ڕای شەخسی خۆمە، حكومەتی كرێكاریی

شتێك لەبارەی ئابوری سۆڤیەتەوە بووترێت ئەوەیە كە ئەم مۆدێلە، لە سەردەمێكی دیاریكراودا لەم ڕووەوە گەیشتە بنبەست. تەجروبەی سۆڤیەت نیشانیدا كە بازاڕ خۆی لێهاتووترین هۆكارە بۆ موحاسەبەی ئابوریانە و ڕێكخستنی هاوكێشە ئابوریەكان لە نیزامی سەرمایەداریدا و تەنانەت ئەگەر لە ژێر هەلومەرجی تایبەتیدا لابردنی میكانیزمی بازاڕ و سپاردنی ئەركەكانی بە سیستمێكی ئاگاداركردنەوەی ئیداری لە نێوان بەشە ئابوریە دیاریكراوەكاندا مومكین بێت، لە درێژ ماوەدا گەشەی تەكنیكی و جۆراوجۆربوونی پێداویستیەكانی بەرهەمهێنان و بەكارهێنانی كۆمەڵگای سەرمایەداری، ئەم شێوازە دەگەیەنێتە بنبەست.

ئەمڕۆ بازاڕ تۆڵە لە سیستمی ئابوری سۆڤیەت دەكاتەوە. قەیرانە لە ئارادا نەبووەكان، بێكاریە شاردراوەكان، نرخە لە خوارەوە ڕاگیراوەكان، پیشەسازییە كۆمەك پێكراوەكان لەلایەن دەوڵەتەوە و... هتد لە ناكاو جێی خۆیان دەدەن بە بێكاری ملیۆنی، هەڵاوسانی سەر سوڕهێنەر و كارگەی لەكار كەوتوو. ڕۆشن دەبێتەوە كە بە درێژایی ئەم ماوەیە مەنتقی بازاڕ بە شێوەیەكی پێچەوانە و مەنفی ئیشی خۆی كردووە. مۆدێلی سۆڤیەت، ئەویش بەڕاددەیەكی زۆر بەهۆی توانای هەڵخڕاندنێكی ئایدیۆلۆژی و سیاسی كە بەرهەمی ئاوێزان بوونە لەگەڵ میراتی شۆڕشی كرێكاریی ئۆكتۆبەردا، لەگەشەی سەرەتایی پیشەسازی لەم وڵاتە و پێكهێنانی ژێربینایەكی ئابوریدا ڕۆڵێكی كارای گێڕا. بەتایبەتی تا ئەو كاتەی كە گەشەی بەرهەمهێنان لە بنەڕەتدا پشتی بەست بوو بە بەكارهێنانی زیاتری هێزی ئینسانی و بەدەستهێنانی زێدەبایی ڕەها (فائض القيمة المطلق) و ئەم هێزە ئینسانیەش لە بەشی دێهاتیەوە قابیلی دابین كردن بوو، لاوازییەكانی ئەم سیستمە بەرجەستە نەدەبوو. بەڵام لەم قۆناغە واوەتر، بەتایبەتی كاتێك كە بەرهەمهێنانی زێدەبایی نسبی (فائض القيمة النسبي) لە ڕێگەی باشكردنی تەكنیكی بەرهەمهێنانەوە گرنگی پەیدا دەكات، كاتێك كە پێداویستیەكانی كۆمەڵگا بە بەكارهێنان و بەرهەمهێنانەوە هەمەجۆری پەیدا ئەكات، كاتێك كە مەسەلەی مەرغوبیەتی بەروبوومەكان چ لەبەرهەمهێنان و چ لە بەكارهێناندا بایەخ پەیدا دەكەن، ئەم سیستمە لاوازی بنەڕەتی خۆی نیشان دەدات. سۆڤیەت نەیتوانی لە شۆڕشی تەكنیكی دوو دەیەی دواییدا بەشداری بكات. مۆدێلی سۆڤیەت، هەلومەرجی دابین كردنی پێداویستیە جۆراوجۆرەكانی بەرهەمهێنان و بەكارهێنانی ئابوریەكی پێشكەوتووی نەبوو. هەر بۆیە لە گۆشەنیگای سەرمایەوە ئەم مۆدێلە كەڵكی لێ وەرناگیرێت و مۆدێلی ڕۆژئاوا، سەرمایەداری پشت بەستوو بە ڕۆڵی میحوەری بازاڕ، هێشتا بە تاكە مۆدێلی لێهاتوو و مومكین دادەنرێت.

لەوانەیە بووترێت كۆمەڵگای سۆڤیەت كۆمەڵگایەكی عادلانەتر بوو. تەئمینی كۆمەڵایەتی و

ئاسایشی ئابوری زیاتر بوو، جیاوازی چینایەتی کەمتر بوو... هتد. لە گۆشەنیگای بۆرژوازی ڕۆژئاواییەوە عەدالەتی ئابوری بە ناچاری پێوەری باشتر بوونی کۆمەڵگایەک نییە. باڵی چەپی بۆرژوازی، سۆشیال دیموکراتی و مەیلە نزیکەکانی لە بنەڕەتدا بۆ ڕزگاربوون لە هەڵچوونی هەژاران لە لانکی پیشەسازی و مەدەنیەتدا ئەم مەقولەیەی هێنابووە ناو سیستەمی ئابوری خۆیەوە و هەمیشە بە ڕەچاوکردنی هەڵچوون و داچوونی ڕاددەی [کێرڤی] قازانج دەستبەرداری بووە و وازی لێ هێناوە. ئێمەش وەک کۆمونیست و کرێکار، ئەڵتەرناتیڤی خۆمان هەیە بۆ عەدالەتی ئابوری. مەسەلەی ئێمە یەکەم، هێنانەکایەوەی نیزامێکە کە لەسەر ئەم عەدالەتە ئابوریە دروست بووبێت، ئەم عەدالەتە ئابوریە هەمیشە دووبارە بەرهەم بێنێتەوە و لە بنەڕەتدا لەسەر ئەم بنەمایە گەشە بکات. چل ساڵ "عەدالەت" لە کەڵک وەرگرتن لە ئیمکاناتی کەم و تەسک ئەویش بە کاری تاقەت پڕوکێن و دواتر کەوتنە ناو هەژاری و بێکاری موتڵەقەوە و کەوتنە داوی کۆنەپەرستی ئابوری و سیاسی و فکری لە پەت بەربوو، جێگای خۆشحالی ئێمە نییە. دووەم، ئێمە جێگایەکی حەیاتی دەدەین بە گەشەی ئابوری، پێشکەوتنی تەکنیکی و پەرەگرتنی هەلومەرجی بەرهەمهێنان و چوونە سەری ئاستی بەکارهێنان و خۆشگوزەرانی و کاتی حەوانەوەی کۆمەڵگای ئینسانی. دابەشکردنی کەموکوڕییەکان ئەڵتەرناتیڤی ئێمە نییە. هەر کەموکوڕییەک هەبێت، بێ ئەملاولا دەبێت هەموان لە ئەستۆی بگرن، بەڵام سۆشیالیزم ئابوری پەرەگرتنی ئیمکاناتی ئینسانەکان و ئابوری دابین بوونی هەرچی زیاتری پێداویستیە ماددی و مەعنەوییەکانیانە.

بەڵام سەبارەت بە ڕووی دووەمی پرسیارەکە لە بەرامبەر ئەو ئیددیعایەدا کە سەرمایەداری، ئەویش مۆدێلە ڕۆژئاوایی و "سەرکەوتوو"ەکەی، باشترین و لێهاتووترین نیزامی لەدەست دابوو و مومکینی تا ئێستا بووە بۆ ئینسان، دەتوانرێت چی بووترێت. نیزامێکی ئابوری یەکجار باشتر بۆ ژیانی ئینسان بە درێژایی ئەم سەدەیەی ئێستا مومکین و مەترەح بووە. ئەگەر ئینسانەکان ئەمڕۆ لە پەیوەندییە سۆشیالیستییەکاندا ژیان بەسەر نابەن لەبەرئەوەیە کە نیزامی کۆن بە چنگ و ددان، بە کوشتار و ئازار و ئەشکەنجە و تۆقاندن و گێژکردن و جیاوازی نانەوە، بەرگری لە خۆی دەکات. ئەم نیزامە باشترە پێناسەکراوە. ملیۆنەها ئینسان لە پێناو ئەم نیزامەدا جەنگیون و دەجەنگن. ئەوەی کە سەرمایەداری باشترین نەزمی ئابوریە گەورەترین درۆی مێژووی بەشەرە. درێوی لەسەر و کەللەی ئەم نیزامە دەبارێت. لە کاتێکدا کە سەدان ملیۆن ئینسان جێ و ڕێی نیشتەجێ بوونیان نییە، خزمەتگوزاری تەندروستییان نییە، لە قوتابخانە بێ بەشن، لە خۆشی بێبەشن و تەنانەت هەندێکیان خواردنیان نییە، هۆیەکانی بەرهەم هێنان و دەستە بەرکردنی ئەم پێداویستیانە ئیش ناکەن و لەکار کەوتوون و دەیان

کۆمەڵگای چینایەتیدا و پێویست نەبوونی دەوڵەت وەک دامەزراوەیەکی سیاسی لەلایەن کۆمەڵگایەکی بێ چینەوە نیشان دەدەین، نەک لە ڕێگەی نامیلکەیەکەوە کە تیایدا ئەم یان ئەو حزبە بەرنامەی عەمەلی خۆی بۆ داخستنی هەنگاو بە هەنگاوی دامەزراوەکان و ئیداراتە دەوڵەتییەکان خستبێتە ڕوو

ئینتەرناسیۆنال

سیستەمی سیاسی و ئیداری سۆڤیەت و بلۆکی ڕۆژهەڵات هەر وەک نیزامە ئابوریەکەی، وەک ئاکامی سروشتی و حەتمی کۆمۆنیزم نیشان دەدەن. کۆمۆنیزم بە "تۆتاڵیتاریزم" و نەبوونی ئازادییە سیاسییەکان لە قەڵەم دەدەن و دەگەنە ئەو ئەنجامەی کە تاکە شێوەی واقعی و مومکین بۆ بەشداری خەڵک لە بەڕێوەبردنی کاروباری کۆمەڵگادا پارلەمانتاریزم و پلوراڵیزمی باوە لە وڵاتانی ڕۆژئاواییدا. یەکەم، خودی ئەم ئیدیعایە چەندە ڕاستە و دووەم ئەڵتەرناتیڤی کۆمۆنیستەکان بۆ بەشداری خەڵک لە بەڕێوەبردنی کۆمەڵگادا، دیموکراسی شورایی، تا چ ڕاددەیەک لەگەڵ ڕێکخراوەی ئاڵۆزی کۆمەڵگای ئەمڕۆدا دێتەوە و قابیلی جێ بەجێ کردنە؟ وە سەرەنجام، ئایا نیزامی سیاسی لە سۆشیالیزمدا تاک حزبیە؟

مەنسور حیكمەت

یەکەم، نیزامی سیاسی سۆڤیەت و بلۆکی ڕۆژهەڵات ڕووبینای سیاسی و حقوقی نیزامێکی ئابوری بوو کە لەم وڵاتانەدا هەبوو و بچووکترین پەیوەندی بە سۆشیالیزم و کۆمۆنیزم و مارکسیزمەوە نەبوو. ئەمە نەک تەنها ئاکامی سروشتی شۆڕشی ئۆکتۆبەر نەبوو بەڵکو بە سەرکوت کردنی دەستکەوتە سیاسیەکانی ئەم شۆڕشە و لە ڕێگەی خەفەکردنی مەودای فراوانی ئەو ئازادی و مافە سیاسیانەوە کە لەگەڵ ئەم شۆڕشەدا بەدەست هاتبوون، توانرا بسەپێنرێ. دووەم ، پارلەمانتاریزم شکڵێکی دیاری کراوی حکومەتی چینە داراکانە. بە چاوپۆشین لەوەی کە بەشی سەرەکی ئەو بڕیار و مەدارانەی کە پەیوەندی بە ژیانی ملیونەها ئینسانەوە هەیە لە وڵاتە پەرلەمانیەکاندا، لەدەرەوەی پەرلەمانەوە و لەلایەن نوخبەی سیاسی و ئابوری و عەسکەریەوە دەدرێت کە ملکەچی هیچ دەسەڵاتێک نین، بە ئاستەم دەتوانرێت پەرلەمان وەک ئۆرگانێک بۆ بەشداری خەڵک لە کاروباری کۆمەڵگادا سەیر بکرێت. چوار پێنج ساڵ جارێک بڕێک پۆستەر و تەبلیغات و وەعدە و وەعیدی ڕەنگاوڕەنگ بەسەر خەڵکدا دەبارێنن، دەنگیان وەردەگرن و دەکەونە شوێن کارەکانیان. ئەگەر بمانەوێت بڕوا بە ئیدیعای نیزامی پەرلەمانی بکەین دەبێت بگەینە ئەو ئەنجامە سەیرەی کە بۆ ماوەی دە ساڵ خەڵکی وڵاتانی ڕۆژئاوا بەدەست و ڕەئی خۆیان خەریکی هەڵوەشانەوەی خشتەکانی خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتی و بێکارکردن و بێ ماف کردنی خۆیان بوون. ڕۆشن نییە کە چۆن خەڵکی بەریتانیا زەریبەی سەریان [سەرانە] بەسەر خۆیاندا

ملیۆن ئینسان کە دەتوانن ئەم هۆیانە بخەنە گەڕ و ئەم کەموکوڕییانە نەهێڵن، بێکارکراون. کەسانێکیان تەرخان کردووە بۆ ئەوەی کە ئەگەر بێتوو کرێکاران لە خۆیانەوە دەست بدەنە ئەم هۆکارانەی بەرهەمهێنان گوللەبارانیان بکەن. پۆلیس لە لانکی شارستانێتی ڕۆژئاوادا مەعدەنچییەک کە دەیەوێت سووتەمەنی بەرهەم بهێنێت، کوتەککاری دەکات و دەیخاتە زیندانەوە. بەبار گەنم و کەرە لە عەمارەکانی بازاڕی ئەورووپیدا بۆگەن دەکات و کەمێک لەولاتر خەڵک خەریکە لە برسان دەمرن. پێویست ناکات نمونە لەسەر لەشفرۆشی و هەژاری و بێ خانەو لانەیی و برسێتی یان لەسەر وەزعیەتی خەڵک لە وولاتانی دواکەوتوودا بێنینەوە. لەخودی ئەمریکا 30 ملیۆن کەس لە ژێر ڕاددەی هەژارییەوە دەژین، 10 ملیۆن منداڵ لە بیمەی دەرمانی بێ بەشن، لە نیویۆرکەوە تا لۆس ئەنجلس بێ مەسکەنیی بە لێشاوە. لەشفرۆشی لە تەواوی جیهاندا شێوازێکی گوزەرانە و ڕێکخستنی لەشفرۆشی و بەرهەمهێنان و دابەشکردنی کەرەسەی بێهۆشکەر شێوازێکی پڕ ئیفتخاری پارە پەیدا کردنە. لە بەریتانیا منەت بەوەوە دەکەن کە زستانان بەشەو دەرگای میترۆکان ئاواڵە دەهێڵنەوە بۆئەوەی خەڵکی بێ جێوڕێ لە سەرمادا نەمرن. ئەم کۆمەڵگایە بەبێ کاری نێوماڵ و ژێر دەستەیی ژن لە مەیدانی ئابوریدا ناتوانێت لەسەر پێی خۆی بوەستێت. ئەم کۆمەڵگایە منداڵان دەنێتە ژێر باری کارکردنەوە، پیرەکان لەسەر کار دەردەکات، و بەبێ بەکوشت دان و پەکخستن و لەکارخستن ناتوانێت بەرهەم بێنێت. ئەم کۆمەڵگایە بەبێ ئینکاری کردنی ئینسانی بوونی زۆربەی دانیشتوانی سەرزەوی و بەبێ چاوپۆشین لە پێداویستیە سەرەتاییەکانیان، لەخواردن و خزمەتگوزاری پزیشکی و مەسکەن و ئاسایشی ئابوریەوە تا کاتی حەوانەوە و زانیاری و هونەر، ناتوانێت هاوسەنگی خۆی بپارێزێت.

لە هەمووی گرنگتر، بنەمای ئەم کۆمەڵگایە ئەو ڕاستیە شەرمهێنەرەیە کە بەشی بەرفراوانی، واتە زۆرینەی، بۆ ژیان بەسەربردن لەو جیهانەدا کە چاویان پێ هەڵهێناوە دەبێت توانای جسمی و فکری خۆیان بە کەمایەتییەک بفرۆشن. بەرهەمهێنانی پێداویستیەکان و هۆکارەکانی ژیانی ئینسانەکان بەندە بە قازانجهێنەری سەرمایەوە و ئەم ڕاستیە ڕیشەی هەموو ئەم نایەکسانی و بێ بەشییانەیە. کاری بەکرێ، دابەش بوونی کۆمەڵگا بۆ کرێکار و سەرمایەدار، بۆ کەسێک کە کرێ وەردەگرێت و کەسێک کە کرێ دەدات و هێنانە خوارەوەی کار، وەک چالاکیەکی بەرهەمهێنەر و داهێنەر، بۆ"ئیش" وەک شێوازی دابین کردنی گوزەران، خۆی لە خۆیدا حوکمی تێکشکاویی ئەم نیزامەیە.

بەڕای من کەسێک کە نیزامی ئابوری ئێستا بە باشترین و مومکینترین نەزم ناو دەبات، دان بە دڕندەیی خۆیدا دەنێت. ڕاستیەکەی ئەوەیە کە بەتایبەتی بە ڕەخنەی مارکس لەسەرمایەداری، ئینسان زەرورەت و ئیمکان بوونی نیزامێکی ئابوری و کۆمەڵایەتی باڵاتری ڕاگەیاندووە و تەنانەت هێڵە

خەباتی شۆڕشگێرانەوە کە بە گشتی لەسەر بنەمای ڕەخنەگرتن و نەفی کردنەوەی سیستمی ئێستا ڕێکدەخرێت، خەباتی هەڵبژاردن بە گشتی لە دەوری پلاتفورمی ئیجابی دەبرێتە پێشەوە. ئەمە ڕێک جیاوازی نێوان شۆڕش و ڕیفۆرمە. ڕیفۆرم دەبێت بە شێوەیەکی دیاریکراو باسی لێ بکرێت بەڵام شۆڕش حەرەکەتێکە لە دژی بارودۆخێک کە هەیە بە مەبەستی بەرپاکردنی بنەما و هاوکێشەی گشتی جیاواز لە کۆمەڵگادا. حەرەکەتی شۆڕشگێرانە لە ڕەوتی تێکشکاندنی وەزعیەتی ئێستادا شێوازی عەمەلی بە دیهاتنی ئامانجەکانی خۆی پێناسە دەکات، لە کاتێکدا حەرەکەتی ڕیفۆرمخوازانە لە نیزامێکی هەڵبژاردنی پەرلەمانیدا بە بەرنامەی دیاریکراوی ڕیفۆرمخوازانەیەوە هەنگاو دەنێت بۆ ڕاکێشانی حیمایەت و بەدەست هێنانی ڕەئی. پەیدابوونی سەرمایەداریش لەسەر بنەمای ئەلگۆیەکی ئیجابی ڕۆشن لەم نیزامە دروست نەبوو، بەڵکو بەرهەمی ڕەخنەگرتن لە نیزامی پێشوو و خستنە ڕووی کۆمەڵە شیعارێکی گشتی بوو، سەبارەت بە ئازادییە سیاسی و ئابوریەکان. هەربۆیە پێموایە پێویستی ئەوەی کە سۆشیالیزم وەک پلاتفۆرمێکی سیاسی و ئابوری دیاریکراو و وەدەستهاتوو بخرێتە ڕوو تا ڕاددەیەک زیادەڕۆیی دێتە بەرچاو. بە تێڕوانینی من کۆمۆنیزم بە مەبەستی ڕاکێشانی هێزی چینەکەی خۆی پێویستە تێڕوانینی ڕەخنەگرانەی و هەروەها ئامانجەکانی خۆی بەرێتە نێو چینەکەوە و هێڵە گشتی و بنەڕەتیەکانی کۆمەڵگای جێ مەبەستی خۆی بخاتە ڕوو و لە هەمان کاتدا وەک ڕەوتێکی زیندووی سیاسی لە دڵی خەباتی ئێستای نێو کۆمەڵگادا پلاتفۆرمی عەمەلی و ڕۆشنی بۆ ڕیفۆرم هەبێت.

کارێک کە پێویستە بکرێت ئەوەیە کە یەکەم، مانای ووردی ئامانجە سۆشیالستییەکان ڕۆشن بکرێتەوە و دووەم ئیمکان بوون و لە تواناد بوونی بە دیهاتنی ئەم ئامانجانە نیشان بدرێت. یەکەم دەبێت بۆ نموونە ئەوە جێگیر بکرێت کە هەڵوەشاندنەوەی خاوەندارێتی بۆرژوایی بە مانای خاوەندارێتی دەوڵەتی نییە و دواتر ئەمە نیشان بدرێت کە چۆن ڕێکخستنی کۆنترۆڵی دەستە جەمعی خەڵک بە سەر هۆیەکانی بەرهەم هێناندا شتێکی عەمەلییە. یان سەرەتا پێویستە تەئکید لەوە بکرێت کە سۆشیالیزم نیزامێکی ئابوری بێ پارە و بێ کاری بەکرێیە و دواتر ئیمکان بوونی ڕێکخستنی بەرهەم هێنان بەبێ بەکاڵا بوونی هێزی کار نیشان بدرێت. ئەوەی کە نابێت بکرێت ئەوەیە کە پلانی بەرهەمهێنان و ئیدارییی کۆمەڵگایەکی سۆشیالیستی بە ووردی بکێشرێت و بخرێتە بەردەم خەڵک. شێوەی دیاریکراوی ئابوری و بەرهەمهێنان و نیزامی ئیداری لە کۆمەڵگای سۆشیالیستیدا دەبێت لە نێو دڵی حەرەکەتی مێژوویدا بدرێت بە دەستەوە. ئەرکی ئێمە ئەلگۆ دروست کردن و خەیاڵ داتاشین نییە، بەڵکو نیشاندانی ئەوەیە کە کۆمەڵگای سۆشیالیستی لە چ ڕوویەکەوە لە کۆمەڵگای ئێستا جیاوازە. بۆ نموونە ئێمە ڕەوەندی نەمانی دەوڵەت دوای شۆڕشی کرێکاریی لە ڕێگەی ڕوون کردنەوەی پایە ماددییەکانی دەوڵەتەوە لە

بنەڕەتییەکانی کۆمەڵگایەکی لەم چەشنەی کێشاوە. کۆمەڵگایەکی پشت بەستوو بە یەکسانی و ئازادی تەواوی ئینسانەکان، کۆمەڵگایەکی دامەزراو لەسەر هەوڵ و کۆششی داهێنەرانەی گشتی بۆ دابین کردنی پێداویستیە ئینسانییەکان، کۆمەڵگایەک کە تیایدا هۆیەکانی بەرهەمهێنان موڵکی هاوبەشی خەڵک بێت، کۆمەڵگایەکی جیهانی بێ چین، بێ هەڵاواردن، بێ وولات و دەوڵەت دەمێکە مومکینە دامەزرێت. خودی سەرمایەداری سەرەتا مادییەکانی ئەم نیزامە ئابوریە نوێیەی فەراهەم کردووە.

ئینتەرناسیۆنال

خاڵێک کە موفەسیرە ڕۆژئاواییەکان بە تایبەتی لەگەڵ تێکشکانی بلۆکی ڕۆژهەڵاتدا تەئکیدی لەسەر دەکەن فەردیەت و ڕەسەنایەتی(**اصالة**) تاکە کەسە چ لە ئابوری و چ لە سیاسەتدا. دەووترێت کە نەک تەنها لە ئابوری جۆری سۆڤیەتدا، بەڵکو لەتەواوی ئەو وولاتانەدا کە بە درێژایی دوو سێ دەیەی ڕابردوو ڕوویان لە جۆرێک ئابوری خۆشگوزەرانی پشت بەستوو بە ڕۆڵی هەڵسوڕاوی دەوڵەت لە بەرهەمهێنان و دابەشکردن و ڕێکخستنی پەیوەندییە ئابوریەکاندا کردووە، زیادبوونی لێپرسراوێتی کۆمەڵگا یان دەوڵەت و لاوازبوونی فەردیەت و مونافەسە و دەوافعی فەردی لە هەڵسورانی ئابوری دەبێتە هۆی سستی ئابوری و بە دیاریکراوی دواکەوتنی تەکنیکی کۆمەڵگە. بە قسەی موفەسیرە ڕۆژئاواییەکان ململانێ و فەردیەت نەک تەنها ڕوکنی (کۆڵەکە) کۆمەڵگای سەرمایەدارییە، بەڵکو بەشی جیانەکراوە و دانەبڕاوی هەڵسورانی ئابوری ئینسانە بە شێوەیەکی گشتی. سۆشیالیزم بەوە تاوانبار دەکرێت کە کۆمەڵگا لەسەروو تاکە کەسەوە دادەنێت و تەنانەت دەیەوێت هەموو ئینسانەکان بکاتە یەک و فەردیەت لەناو بەرێت. یەکەم بەڕای ئێوە ئەم مەسەلەیە چ ڕۆڵێکی لە بنبەستی ئابوری بلۆکی ڕۆژهەڵاتدا هەبووە، دووەم بە شێوەیەکی گشتی پەیوەندی نێوان سۆشیالیزم و تاکە کەس چۆن تەفسیر دەکەیت؟

مەنسور حکیمەت

پێش هەموو شتێک پێویستە بە ووردی لە مانای فەرد و فەردیەت لە ئایدیۆلۆژی بۆرژوازیدا وورد بینەوە. مەبەست لە فەرد لەم ئایدیۆلۆژییەدا ئینسان نییە و ڕەسەنایەتی فەرد نابێت وەک هاوتای ڕەسەنایەتی ئینسان وەربگیرێت. بە ئاشکرا ئەوە خودی کۆمەڵگای سەرمایەداری و تێگەیشتنی بۆرژوایە لە ئینسان کە لە تایبەتمەندێتی فەردی ئینسانەکان و لە تەواوی ئەو تایبەتمەندێتیانەی کە هەریەک لە ئێمە دەکاتە فەردێکی تاک و تەنها و شوناسنامەی تاکە کەسیمان دەداتێ، ڕادەکات و چ لەبواری ماددی و ئابوریدا و چ لە ڕووی مەعنەوی و سیاسی_فەرهەنگیەوە، وێنەیەکی بێ سەرو سیماو بێ شوناسنامەی فەردی لە ئینسانەکان دەدات بەدەستەوە. لەم کۆمەڵگایەدا ئینسانەکان نەک بەپێی شوناسنامە و

لەکۆتاییشدا با خاڵێک بڵێم. من لەو کۆمۆنیستانە نیم کە سەرکەوتنی تەواوی کۆمۆنیزم بە ئاکامێکی حەتمی ڕەوەندی مێژوو دەزانن. بە دیهاتنی سۆشیالیزم بەرهەمی خەباتی چینایەتییە و ئەم خەباتە بە هەمان ڕادده کە دەتوانێت سەربکەوێت، دەتوانێ تێکشکان و کەموکوڕیش لە گەڵیدا بێنێت. نەک تەنها کۆمۆنیزم و کۆمەڵگای ئازادی ئینسانی، بەڵکو بەربەریەتی بۆرژوایی و بە شێوەیەک کە لەوانەیە نەوەی ئێمە هێشتا تاقی نەکردبێتەوە، دەتوانێت لەم کێشمەکێشەوە بێتە دەر. لەگەڵ ئەمەشدا، بەهۆی بەسترانی ئەو سایکلەوە کە باسم کرد و بە لەبەر چاوگرتنی ئەو هێزە مەزنەی کە کرێکاری ئەمڕۆ لە ئاستێکی کۆمەڵایەتی لە بواری ئابوریدا بە دەستی هێناوە بەرامبەر بە ئایندەی سۆشیالیزم گەشبینم. بەهەرحاڵ مەسەلەکە لەسەر پراتیکی کۆمەڵایەتی کۆمۆنیزم و کۆمۆنیستەکان دەوەستێت.

ئینتەرناسیۆنال

لە نەبوونی نمونەیەکی پیادەکراو یان ئەلگۆیەکی ئیسپاتی کۆمەڵگای سۆشیالیستی، کۆمۆنیستەکان ئیتر بە گشتی بە داواکارییە ئۆپۆزسیۆنیەکانیان دەناسرێنەوە. ئایا پێویست بەوە ناکات کە سیمای کۆمەڵگای سۆشیالیستی موشەخەستر بخرێتە ڕوو؟ ئایا پێویست ناکات کە تەرحی عەمەلیتر هەبێت بۆ ڕێکخستنی ئابوریانە و سیاسیانە لە کۆمەڵگایەکی سۆشیالیستیدا؟

مەنسور حیکمەت

ئەگەر ئەم پرسیارەیان لەسەرەتای ئەم سەدەیەدا لە مارکسیستێک بکردایە، وەڵامی دەدایەوە کە ئەرکی ئێمە کۆمۆنیستەکان ئەلگۆ خستنە ڕوو و خەیاڵ داتاشین نییە، بەڵکو ڕێکخستنی شۆڕشێکە دژی نیزامی ئێستا و بنەما دیاریکراو و پێناسە کراوەکانی. ئامانجەکانی ئێمە ڕۆشنن و ڕەوەندی شۆڕشی کرێکاریی شێوەی عەمەلی بە دیهاتنی ئەم ئامانجانە دەدات بە دەستەوە. بە بڕوای من ئەم وەڵامە لە بنەڕەتدا ئەمڕۆش دروستە. بەهەرحاڵ دوو هۆکاری بنەڕەتی، یەکێکیان دروست و ئەوی تریان نادروست، دەبنە هۆی ئەوەی کە زۆر کەس ئەمڕۆ مەسەلەی پێویستی خستنە ڕووی ئەلگۆیەکی ئیسپاتی سۆشیالیزم بە باسێکی مەعقول بزانن. یەکەم ئەوەی کە لە تەجروبەی سۆڤیەت و چین و ... بەکردەوە کۆمەڵە ئەڵگۆیەک لە ژێر ناونیشانی سۆشیالیزمدا خرانە ڕوو کە کۆمۆنیستێک دەبێت نامۆ بوونیان لەگەڵ مارکسیزمدا نیشان بدات و ئەمە بە ڕاددەیەک پێویست بە خستنە ڕووی ئەڵتەرناتیڤی عەمەلی ئیجابیش دەکات. من لەم تێڕوانینەوە بە ڕاددەیەک ئەم زەرووڕەتەم قبووڵە. بەڵام هۆکاری دووەم ملدانی تەواوی چەپە لە خەباتی سیاسیدا بە تایبەتی لە وولاتانی ڕۆژئاواییدا بە جەوی پەرلەمانی و سیستەمی پەرلەمانی. مەیدانی پەرلەمانی بۆ زۆرێک لە حزب و هێزە بەناو کۆمۆنیست و سۆشیالیستەکان بوو بووە مەیدانی سەرەکی خەبات لە پێناو دەسەڵاتی سیاسیدا. بە پێچەوانەی

هیچی تر نەبوون. کار گەیشتۆتە ئەو جێگەیەی کە کاتێک ئێمە دەڵێین مارکسیزم ڕەخنەگری دیموکراسیە و دژایەتی لەگەڵ ناسیۆنالیزمدا هەیە، شۆڕشی ئابوری بە بنەما دەزانێت و داواکاری هەڵوەشانەوەی کاری بەکرێیە، دڵی بۆ فەرهەنگە میللی و پێناسنامە قەومیەکان ناسووتێت، دوژمنی دینە و... هتد، گوایە دەمانەوێت نوێسازی بکەین. زاڵ بونی گرایشاتە نیمچە سۆشیالستییەکانی چینە غەیرە کرێکارییەکان و ئامانجە غەیرە کرێکاریی و تەنانەت دژی کرێکارییەکان کە لەم نێوەدا بە ناوی کۆمۆنیزم و سۆشیالیزمەوە ناونرا و بۆ ماوەیەکی دوور و درێژ کرێکارانی بەرەو بەرتەسک مانەوە لە سنوری ترەیدیۆنیۆنیزم و تەنانەت پەیڕەوکردنی سۆشیال دیمکراتی واتە باڵی چەپی خودی چینی دەسەڵاتدار لە ئاستێکی بەریندا پاڵ پێوە ناوە. سۆشیالیزمە درۆینەکان، ئەگەر وەک سۆڤیەت بە ڕەسمی ڕابەرانی کرێکارییان سەرکوت نەکردبێت، هەر چۆنێک بێت ئەو ڕۆڵەیان بووە کە پەیوەندی کرێکار و کۆمۆنیزمیان لە ئاستێکی بەرفراواندا بچڕاندووە. چ لەو جێگایەدا کە وەک سۆڤیەت و چین و ئەلبانیا و... هتد کۆمەڵە نموونەیەکی بێزارکەر لە کۆمەڵگای داخراو، ئیستبدادی و ڕاوەستاویان لە ژێر ناوی سۆشیالیزمدا لەبەردەم کرێکاردا داناوە و چ لەو جێگایەدا کە لە کۆمەڵگا ڕۆژئاواییەکان یان وولاتانی ژێر دەستەدا کۆمۆنیزم و ڕادیکالیزمی چەپیان کردۆتە ئۆپۆزیسیۆنیزمی (معارزەگەرێتی) پڕ هەراوزەنا و بێ ناوەڕۆکی ڕووناکبیران، سەرەنجام بێجگە لە دوور خستنەوەی کرێکار لە کۆمۆنیزم و بێ دەنگ کردنی کرێکاری کۆمۆنیست لە دەروونی بزووتنەوەی کرێکارییدا هیچی دیکە نەبووە. بەهۆی هەبوونی ئەم ڕەوتانەوە ئەو کۆمۆنیزمە کرێکارییەی کە دەیتوانی لەبەردەم جەنگێکی جیهانی بۆرژوازیدا ڕاست بێتەوە و وولاتێکی بە پانتایی ڕوسیای قەیسەری یان ئەڵمانیا بخاتە نێو شۆڕشەوە، بۆ ماوەیەکی دوور و درێژ بووە پرتە و بۆڵە و هەوڵ و تەقەلای ڕەخنە گرانە و دژی ئاراستەی ڕووداوەکان. ئەمڕۆ بە ڕووخانی ئەم بلۆکە درۆیینانە و بە کەمبوونەوەی پێویست بوونی کۆمۆنیزم و مارکسیزم لە نێو توێژە غەیرە کرێکارییەکان و بیرکەرەوەکانیاندا ئەم بازنەیە (سایکڵە) تازە خەریکە دادەخرێت.

هەربۆیە کاتێک پرسیار لەوە دەکەیت بۆچی کۆمۆنیزم و سۆشیالیزم لەم سەدەیەدا سەرنەکەوتن، من لە بەرامبەردا دەپرسم کام سۆشیالیزم دەبووا سەرکەوێت؟ سۆشیالیزمی ئێمە، سۆشیالیزمی کرێکاریی بەو تێکشکانەی کە لەلایەن خەتی ناسیۆنالیستییەوە لە سۆڤیەت بەسەریدا هات، توانای پێکهێنانی گۆڕانکاری لە کۆمەڵگای ئێستادا بۆ ماوەیەکی دوور و درێژ لەدەستدا. هێزی خۆی دا بە ترەیدیۆنیۆنیزم و سۆشیال دیموکراتی و ڕیفۆرمیزمی چەپ و ڕەخنەگرتنە تیژەکەی لە کۆمەڵگای ئێستا کەوتە ژێر وێرانەی لادان و تەحریفاتە نیمچە سۆشیالیستییەکانەوە. ئەمڕۆ و ئەویش لە دڵی هێرشێکی نوێدا بۆسەر کرێکار و کۆمۆنیزم تازە خەریکین لەم تەجروبەیە پشت ڕاست دەکەینەوە.

تایبەتمەندێتی فەردیانەیان، بەڵکو وەک هەڵگرێکی ئینسانی پەیوەندی ئابوری دیاریکراو لەگەڵ یەکدا ڕووبەڕوو دەبنەوە و بەم ناونیشانەوە لەگەڵ یەکدا هەڵسوکەوت دەکەن. پەیوەندی نێوان ئینسانەکان وێنەیەک و ڕوویەکی پەیوەندی نێوان کاڵاکانە و یەکەمین پێکهێنەر لە پێناسەکردنی تایبەتمەندێتییەکانی فەرددا پەیوەندیەکە کە لەگەڵ کاڵاکان و پرۆسەی بەرهەمهێنان و ئاڵوێریاندا هەیەتی. فەردی مەوجود زیندوویەکە کە جێگا و شوێنێکی ئابوری نوێنەرایەتی دەکات. کرێکاری هەڵگری هێزی کار وەک کاڵایەک و فرۆشیارێکی ئەم کاڵایەیە و سەرمایەدار ڕەنگ دانەوەی ئینسانییانەی سەرمایەیە. بەکارهێنەر (المستهلک) خاوەنی توانای کڕینێکی دیاریکراوە لە بازاڕی کاڵادا. ئینسان بەم باروودۆخانە لە کۆمەڵگای سەرمایەداریدا دەناسرێتەوە و حسابی بۆ دەکرێت. کاتێک موفەکیرێکی بۆرژوا قسە لە ڕەسەنایەتی فەرد و فەردیەت دەکات، بە ئاشکرا قسە نەک لە ڕەسەنایەتی ئینسان، بەڵکو لە پێویستی داماڵینی دەکات لە تایبەتمەندێتییە ئینسانییەکانی تایبەت بە هەر ئینسانە و ئاوێزان بوونی لەگەڵ پەیوەندی و هاوکێشە ئابوریەکان وەک یەکەیەک و هیچی تر. ڕەسەنایەتی فەرد بۆ بۆرژوازی یانی ڕەسەنایەتی کاڵا، ڕەسەنایەتی بازاڕ و ڕەسەنایەتی ئاڵووێری بەها وەک کۆڵەکەی پەیوەندییە دژ بە یەکەکانی نێوان ئینسانەکان، چونکە تەنها لەم قاڵبەدا، یانی وەک ئاڵووێکەرەکانی کاڵا جیاوازەکان لە دامەزراوەی بازاڕدایە کە سیما و شوناسنامەی دیاریکراوی هەر ئینسانێک لەو دەسەندرێت و وەک یەک "فەرد"، یەکەیەکی ئینسانی هەڵگری کاڵایەکی خاوەن بەهای ئاڵووێر(القیمة التبادلیة)، لەگەڵ ئینسانەکانی تردا بەرەو ڕوو دەبنەوە.

هێنانە خوارەوەی ئینسان بۆ ڕاددەی فەرد پێویست و حاشاهەڵنەگرە لە سەرمایەداریدا چونکە ئینسانەکان دەبێت مەنتقی جێگا و ڕێگای ئابوریانەی خۆیان ئەنجام بدەن و ئەم مەنتقە لە جێی ژیری و تێفکرین و ئەولەویەتی ئینسانی خۆیان دابنێن. کرێکار دەبێت خەریکی فرۆشتنی هێزی کاری خۆی بێت و دوای فرۆشتن کاڵاکەی بدات بە کڕیار، یانی کاری بۆ بکات. سەرمایەدار دەبێت زەرووریاتی کەڵەکەی سەرمایە ئەنجام بدات. کرێکار دەبێت لەگەڵ فرۆشیارانێکدا کە هەمان کاڵای ئەویان هەیە بکەوێتە بەرابەرکێوە. سەرمایەدار دەبێت بە مەبەستی زیادکردنی بەشی خۆی لەسەرجەمی زێدەبایی، بەردەوام بەرهەمهێنەریی کار(انتاجیة العمل) و تەکنیکی بەرهەمهێنان باشتر بکات. دەبێت بەپێی پێویست کرێکار بێکار بکات و بە پێی پێویست بیانخاتە کار. لەهەر یەک لەم دەور و نەخشانەدا ئەگەر ئینسانەکان بڕیار وابێت ئەولەویەت و لێکدانەوەی سەروو ئابوریانەی خۆیان پیادە بکەن، ئەوا میکانیزمی ئابوری سەرمایەداری تووشی شێواوی دەبێت.

لەسەر ئاستی سیاسیش مەسەلەی ڕەسەنایەتی فەرد ڕۆڵێکی لەم چەشنەی هەیە.

ڕەسەنایەتی فەرد بنەمای سیستمی حکومەتی پەرلەمانییە کە تیایدا لە باشترین حاڵەتدا، یانی ئەو کاتەی کە ئەگەر مەرجی خاوەندارێتی و پیاو بوون و سپی پێست بوون و لەم جۆرە شتانە لە ڕێی چەند دەیە لە خەباتی خەڵکەوە لە هەلومەرجی هەڵبژاردنەکاندا لابرابن، هەر کەسە یەک ڕای هەیە لە هەڵبژاردنی نوێنەرانی پەرلەمانی سەراسەری وڵاتدا. دوای هەڵبژاردن خەڵک دەچنەوە ماڵی خۆیان و نوێنەرانی هەڵبژێردراو لانی کەم لەسەر کاغەز مەسەلەی قانوون دانان لە جیاتی ئەوان دەگرنە ئەستۆ. هەر کەسە تەنها یەک دەنگە نەک یەک ئینسانی خاوەن هەلومەرجی دیاری کردنی بەردەوامی پێداویستیەکان و ئەولەویەتەکان و بواری جێ بەجێ کردنیان. سیستمێکی سیاسی کە تیایدا ئەم بەشدارییە بەردەوامەی تاک تاکی خەڵک لەئارادا بێت، بۆ نمونە سیستمێکی شورایی کە ئامادەیی هەمیشەیی خودی تاک تاکی خەڵک لە پرۆسەی بڕیاردان لە ئاستی جۆراوجۆردا، هەر لە محەلییەوە تا سەراسەری، دابین بکات لە گۆشەنیگای بۆچونی پەرلەمانیەوە بە"دیمکراتیک" حیساب ناکرێت. تێڕوانینی سیاسی فەردیەت لە نیزامی بۆرژواییدا هەڵهێنجراوی ڕاستەوخۆی تێڕوانینی ئابوریەتی. بنەماکەی زەوت کردنی شوناسنامەی کۆنکرێتی ئینسانەکانە لە ژیانی سیاسی کۆمەڵگادا.

پاش ئەم پێشەکییانە دەگەڕێمەوە سەر پرسیارەکەتان سەبارەت بە سۆڤیەت. سۆڤیەت ئابوریەک نەبوو کە تیایدا ئینسان وەک بنەما چاولێکرابێت و فەردگەرایی بۆرژوایی لەم گۆشەیەوە خرابێتە ژێر مەنگەنەوە. ئەوەی کە ئەم فەردیەتەی لەم سیستمەدا پووچەڵ دەکردەوە ئەوە بوو کە سیستمێکی ئیداری بە فراوانی دەستی خستۆتە میکانیزمی بازاڕەوە. کاتێک موفەسیرێکی ڕۆژئاوایی ئیشارەت بە پووچەڵبوونەوەی فەردیەت و فەردگەرایی دەکات لە سۆڤیەت لە بنەڕەتدا لەو سیستمە ناڕازییە کە تیایدا خاوەندارێتی تایبەتیی سەرمایە بە توندی بەرتەسک بۆتەوە و بە ناچاری خاوەن پیشەسازیەکان پەیڕەوی بڕیار و مەداری نیزامێکی ئیداری دەکەن نەک مەنتقی ئابوری بازاڕ. بە واتایەکی تر سەرمایە بێ بەشە لە زۆر هەڵگری ئینسانیی فەردی و تایبەتی. دووەم، کرێکاری سۆڤیەت لەگەڵ ئەوەشدا کە لە ڕووی سیاسیەوە لە بەرامبەر سیستمی ئیداریدا بە تەواوەتی تاک و تەریک خراوەتەوە، لەڕووی ئابوریەوە، وەک فرۆشیارێکی تاک کەوتوو لە حاڵی مونافەسەدا لەگەڵ کرێکارانی تردا دەرناکەوێت. ئەوەی کە سیستمی ئیداری بە شێوەیەکی گشتی تێدەکۆشێت کە لەسەر بنەمای حسابی ئابوری خۆی هەروەک بازاڕ تاک تاکی سەرمایەکان لە مەیدانە قازانج هێنەرترەکاندا کەناڵیزە بکات و یان لە بنەڕەتدا بەهای هێزی کار لە لانی کەمی مومکیندا بهێڵێتەوە، لەڕوانگەی بۆرژوازییەوە نەدەتوانرا جێی مونافەسەی ئازادانە و ململانێی سەرمایەکان و بەرابەرکێی نێوان کار و سەرمایە لە بازاڕێکی کاری مونافەسەییدا بگرێتەوە. شیعاری ڕەسەنایەتی فەرد لە بەرامبەر مۆدێلی سۆڤیەتدا

سەپێنرا و کۆمۆنیزمی کرێکاریی چیتر تەنانەت وەک گرایش و باڵێکی خاوەن نفوز لە چارەنوسی سۆشیالیزمدا نەمایەوە.

بەڕای من لە کۆتایی دەیەی بیست بەدواوە کۆمۆنیزم لە بنەڕەتدا لە خەت لایداوە. لێرە بەدواوە خودی مەسەلەی سۆڤیەت لە تەنیشت مەسەلەی کاپیتاڵیزمەوە بە شێوەی گشتی، بووەتە گیروگرفتێکی میحوەری کۆمۆنیزمی ڕاستەقینەی کرێکاریی. سەرنەکەوتوویی تا ئێستای سۆشیالیزم وەک ئامانجێک بەرهەمی ئەو ڕاستیەیە کە ئەو تاکە بزووتنەوەیەی کە دەتوانێت ئەم ئامانجە بە ئەنجام بگەیەنێ بەهۆی بە میللی کردن و دەست بەسەردا گیرانی شۆڕشی کرێکارییەوە لە سۆڤیەت دووچاری لاوازی و لێک دابڕان هات. سۆشیالیزمی کرێکاریی تا ئەمڕۆ لە ژێر باری تەجروبەی سۆڤیەتدا پشتی ڕاست نەکردۆتەوە. ئەوەش بڵێم کە کاتێک باس لە تەجروبەی سۆڤیەت دەکەم مەبەستم تەنها لە کۆمەڵە ڕووداو و ئاڵوگۆڕێک نییە کە مەحدود ئەبێتەوە بە وڵاتێکەوە. دەرکەوتنی کۆمۆنیزمی چینی کە ڕووبەندێکی ناسک و ڕازاوە بوو بۆ ئامانج و ئارەزووی میللی لە وڵاتێکی لە بنەڕەتەوە جووتیاری، دەرکەوتنی پۆپۆلیزمی چەپی میلیتانت (جەنگاوەر) بەتایبەتی لە وڵاتانی ژێر دەستەی ئیمپریالیزم، پەیدا بوونی چەپی خوێندکاریی و لیبراڵیزمی چەپێک کە بە مەکتەبی چەپی نوێ و چەند بەشێک لە تروتسکیزم لە ئەوروپای ڕۆژئاوادا دیاری دەکرێت، پەیدا بوونی ئورۆ_کۆمۆنیزم و... هتد، کە هەریەکەیان نوێنەرایەتی جووڵانەوەیەکی شێوە سۆشیالیستیانەی بزووتنەوە غەیرە کرێکارییەکانی دەکرد هەموویان بە شێوەیەک بەرهەمی دواتری تەجروبەی تێکشکانی شۆڕشی کرێکارییین لە سۆڤیەت. بەڕای من ئەگەر ئەم تەجروبەیە نەبوایە سۆشیالیزمی کرێکاریی دەیتوانی وەڵامدەرەوەی ئەم جووڵانەوە و حەرەکەتانە بێت و جێگا و ڕێگای خۆی وەک سەکۆی بنەڕەتی و خاوەن ئیعتباری مارکسیزم و خەباتی سۆشیالیستی بپارێزێت و پتەو بکات.

بەڕای من ئەو بزووتنەوە غەیرە کرێکاریی و نیمچە سۆشیالیستیانەی کە بە ناوی کۆمۆنیزم و مارکسەوە هاتنە مەیدان یەک لەدوای یەک پایەکانی کۆمۆنیزمی ڕاستەقینەیان لە کۆمەڵگادا سست کردووە. یەکەمین قوربانی لەم نێوەدا بیرکردنەوەی مارکسیستیانە و ڕەخنەگری مارکسیستیانە لە نیزامی سەرمایەداری بوو. ئەم بیرکردنەوەیەیان لە ناوەڕۆکە جەربەزە و ژێرەوژوورکەرەکەی خاڵی کردەوە و لە جیاتی ڕەخنەی مارکسیزم لە سەرمایەداری بارێک لە ووردە گلەیی ڕیفۆرمیستانە و هەندێک جار تەنانەت کۆنەپەرستانە و دواکەوتوانەیان لە ژێر ئەم ناونیشانەدا جێ کردۆتەوە. ڕاستیخوازی و میتۆدی تەواو زانستیانەی مارکسیان سڕیەوە و مارکسیزمیان کردە عەماری ئەو کلێشە و ئایەتە ئاسمانیانەی کە بێجگە لە خستنە ڕووی ئامانجە نزم و حەکیمانەکانی توێژە مامناوەندیەکانی کۆمەڵگا

بنەڕەتەوە بەرهەمی گۆڕانی جێگای کۆمەڵایەتی و چینایەتی لایەنی ڕەسمی کۆمۆنیزم بووە پاش ئاڵوگۆڕەکانی نیوەی دووەمی دەیەی بیستەکان لە سۆڤیەت. بەڕای من شۆڕشی ڕوسیا و چارەنوسی ئەو گرنگترین ڕۆڵیان بووە. شۆڕشی ئۆکتۆبەر شۆڕشی کرێکاران بوو لە پێناو سۆشیالیزمدا و لەلایەن بەڵشەفیزمەوە کە نوێنەری ڕادیکالیزم و ئینتەرناسیۆنالیزمی کرێکاریی بوو لە نێو تەیفی [ترێندی] گشتی سۆشیالیزمدا، ڕابەرایەتی کرا. بە سەرکەوتنی سیاسی شۆڕشی ئۆکتۆبەر قوتبێکی کۆمۆنیستی لە سۆڤیەت دروست بوو کە لە بەرامبەر تەجروبەی ئینتەرناسیونالی دووەمدا دەوەستایەوە و دیارە کە بزووتنەوەکان و حزبە کۆمۆنیستەکان و پراتیکی کۆمۆنیستی لە ئاستی جیهاندا بە گشتی بە شێوەیەکی لێک دانەبڕاو دەبەستریتەوە بەم قوتبەوە. پێکهاتنی دەوڵەتی شوراکان و دروست بوونی نێونەتەوەییەکی بنیاتنراو لەسەر ئاسۆی گرایشی ڕادیکال و کرێکاریی لە نێو ترێندی سۆشیالیستیدا بەرزترین ڕاددەی بەرەو پێشچوونی کۆمۆنیزم بووە وەک بزووتنەوەیەکی کرێکاریی لەم سەدەیەدا. هەروەک پێشتر ووتم بە داخەوە ئەم قوتبە وەک بلۆکێکی کۆمۆنیستی کرێکاریی نەمایەوە. بەدرێژایی قسە و باسەکانی لەمەڕ ئاسۆی ئابوری سۆڤیەتەوە کۆمۆنیزمی کرێکاریی لە بەرامبەر ئاسۆ و سیاسەتی ناسیۆنالیستیدا پاشەکشەی کرد و بە تەواوەتی لەگەڵ جێگیربوونی ڕێگای گەشەی سەرمایەداری بەرنامە داڕێژراوی دەوڵەتیی لە ژێر ئالای دامەزرانی سۆشیالیزم لە سۆڤیەتدا کۆمۆنیزمی کرێکاریی بە عەمەلی چەک کرا و دواتر هەنگاو بە هەنگاو کۆمۆنیزم و کرێکاران لەیەک یەکی مەیدانەکاندا پاشەکشەیان کرد. گشت ئیعتباری شۆڕشی کرێکاریی بوو بە سەرمایەی قوتبێکی سۆشیالیزمی بۆرژوایی کە بۆ دەیان ساڵ چارەنووسی خەباتی کۆمۆنیستی لە دوورترین شوێنەکانی جیهاندا خستە ژێر کاریگەری خۆیەوە. لەگەڵ دەرکەوتنی سۆڤیەتێکی بۆرژوا وەک سەرچاوە و قوتبی کۆمۆنیزمی ڕەسمی، سۆشیالیزمی کرێکاریی بە تەواوەتی دەکەوێتە حاشیەوە و تەنانەت ئەو حزبە جدیدانەی کە بتوانن ئەم زاڵبوونەی سۆشیالیزمی بۆرژوایی بەسەر بزووتنەوەی ناوبراو بە کۆمۆنیزمدا بخەنە ژێر پرسیارەوە لە سوننەتی سۆشیالیزمی کرێکارییدا پێک نایەت.

دەبێت بڵێم کە سۆشیالیزمی غەیرە کرێکاریی هەمیشە بەشێکی زیندوو بووە لە سوننەتی گشتی سۆشیالیزم و ڕەخنەگری چەپ لە کۆمەڵگادا. ئەم گرایشە تا پێش تەجروبەی سۆڤیەت لە تەنیشت سۆشیالیزمی کرێکاریی و بە کێشمەکێش لەگەڵیدا دێت و ئەوەش دەزانین کە هەڵبژاردنی ناونیشانی کۆمۆنیستی لەلایەن مارکس و ئەنگلسەوە ڕێک بە مەبەستی ڕاگەیاندنی وابەستەیی ئەوان و تێڕوانینەکانیان بووە بە باڵی کرێکارییەوە وەک گرایشێکی تایبەت لە سۆشیالیزمدا. بەڵام لە ڕێگەی تەجروبەی سۆڤیەتەوە دەسەڵاتی سۆشیالیزمی غەیرە کرێکاریی لە ئاستێکی فراوان و چارەنوسسازدا

شیعارێک بوو لە دژی ئەم سیستمە ئیدارییە بە قازانجی ئازادی سەرمایەی تایبەتی و پەرەگرتنی مونافەسە و تاک کەوتنەوەی ئابوریانەی کرێکاران لە بازاڕی کاردا. هەر وەک ووتم ئەم سیستەمە ئیداریە چیتر نەیدەتوانی ڕۆڵی ئاڵۆز و جۆراوجۆری بازاڕ لە ئەستۆ بگرێت و بە تایبەتی نەیدەتوانی ئەو شۆڕشە تەکنیکییەی کە لەسەر ئاستی وولاتانی پیشەسازی جیهان لە ئارادا بوو بەسەر ئابوری سۆڤیەتدا بەرپا بکات.

من دەمەوێت ئەوەش بڵێم کە بەم واتایە، فەردیەت و مونافەسەی خاوەن کاڵاکان بەشی جیانەکراوەی ئابوری سەرمایەداری و هەڵگری بنەڕەتی گەشەی تەکنیکیە لەم نیزامەدا. بەڵام دەبێت ئەوەش بڵێم کە مانەوەی سەرمایەداری خۆی قەرزاری ئەو ڕاستیەشە کە خودی بۆرژوازی هەمیشە و لە سەردەمە چارەنوسسازەکاندا مەودای ئەم مونافەسە و فەردیەتەی بەرتەسک کردۆتەوە و ملی داوە بە بەشداری ئابوریانە و سەروو ئابوریانەی دامەزراوە ئیداریەکان و دەوڵەتەکان لەم سیستەمەدا. بەهەمان ڕاددەی کە قەیرانە ئابوریەکان بە ئاکامە وێرانکەرەکانی و ڕاوەستاوییە توندەکانیەوە (الرکود الشدید) بریتین لە خەسڵەتی زاتی سەرمایەداری ئاواش باش بوونی هەمیشەیی تەکنۆلۆژی و کەڵەکەی سەرمایە هەر لەم خەسڵەتە زاتییانەن. سەرمایەداری لەم ڕێگەیەوە خۆی دەپاڵێوێت و خۆی نوێ دەکاتەوە. پێویستی بۆرژوازی بە کۆنترۆڵ و جڵەوکردنی مەودای ئەم قەیرانانە و لەمەش گرنگتر زەرووڕەتی پاراستنی نیزامی بۆرژوایی لە ڕووی سیاسییەوە لە بەرامبەر خەباتی چینی کرێکاردا، حزب و دەوڵەتە بۆرژواییەکانی ناچار کردووە کە هەمیشە لە سەرەوە بەشداری لە ئابوریدا بکەن و هەندێ ئاڵوگۆڕ بەسەر میکانیزمی بازاڕدا بسەپێنن. تاچەریزم و مۆنیتەریزمی[1] دەیەی هەشتاکان لە بەرامبەر سوننەتێکی بەهێزی کینزی[2] و سیاسەتە سۆشیال_دیموکراتیەکاندا کە تەئکیدیان لەسەر بەشداری گرنگی دەوڵەت و ڕۆڵی بودجە دەوڵەتییەکان لە گەشەی ئابوریدا دەکرد ڕاست بوونەوە و پێ دەچێت ئەمڕۆ خۆیان لە

[1] مۆنیتەریزم (monetarism) دیدگایەکی ئابوریناسی بۆرژوازیە کە فۆکەس ئەخاتە سەر ئەوەی دەرکردنی بڕی پارە کارکردی جدی هەیە لەسەر زیادبوون یان کەمبوونەوەی ڕاددەی هەڵئاوسان. جەمال موحسین

[2] مەبەست لە ئابوریناسی ئینگلیزی جۆن مەینارد کەینزە کە تیۆریەکەی لەسەر ئەو بنەمایەوە دانا کە دەخاڵەتی دەوڵەت بەسەر بازاڕ و ڕێکخستنی ئابوریدا جێگیری ئابوری و بازاڕ بە شوێن خۆیدا ئەهێنێت. تیۆریەکەی کەینز بە "تیۆری کەینز" (Keynesian Theory) یان "کەینزیانیزم" (Keynesianism) ناسرا. ج. م.

ڕەوتی پاشەکشەدا بن. بەهەرحاڵ مەبەستم لەوەیە کە قبوڵ کردنی ڕۆڵی سەرەکی و میحوەریی مونافەسە و بازاڕ لە گەشەی تەکنیکی سەرمایەداریدا هێشتا بەم مانایە نییە کە تەنانەت خودی بۆرژوازی مانەوەی سەرمایەداری و گەشەکردنی لە درێژماوەدا لە بازاڕی ئازاد و مونافەسەی تەواودا دەبینێتەوە یان پێشتر لەسەر ئەم بنەمایە حەرەکەتی کردووە. بازاڕی ئازاد و مونافەسەی تەواو و فەردگەرایی ئابوری توندڕەوی جێ مەبەستی باڵی ڕاستی نوێ بە هەمان ڕاددەی فیکرەی سەرمایەداری بەرنامە بۆداڕێژراو و بێ مونافەسە، ناواقعی و بێناوەڕۆکە.

سەبارەت بە سۆشیالیزم و فەرد، یان باشتر بڵێم سۆشیالیزم و ئینسان، دەتوانرێت زۆر شت بووترێت. مارکس هەتا ئێستا جدیترین و قووڵترین ڕەخنەگرە لە داماڵینی ئینسانیەت لە کۆمەڵگای سەرمایەداریدا. بنەمای باسی کالا پەرستی (صنمية السلعة) لە کتێبی ***سەرمایە***دا نیشاندانی ئەم ڕاستیەیە کە چۆن سەرمایەداری و بوونی بەرهەمهێنان و ئاڵوویری کالاکان بە میحوەری پەیوەندییە دژ بەیەکەکانی نێوان ئینسانەکان بنەمای لەخۆنامۆبوون (اغتراب) و سیماوونی ئینسانە لە کۆمەڵگای سەرمایەداریدا. سۆشیالیزم وا بڕیارە ئەم شوناسنامەیە بگێڕێتەوە بۆ ئینسانەکان. شیعاری "لە هەر کەس بەپێی توانای و بۆ هەر کەس بەپێی پێویستی" بە تەواوەتی لەسەر بنەمای بە ڕەسمیەت ناسین و دابین بوونی مافی خودی هەر ئینسانێک لە دیاریکردنی جێگا و ڕێگای خۆی لە ژیانی ماددی کۆمەڵگادا دامەزراوە. لە کۆمەڵگای سەرمایەداریدا ئینسان کۆیلەی ئەو قانونە کوێرە ئابوریانەیە کە سەربەست لە بیرکرنەوە و هۆش و بیر و تەشخیسی خۆی چارەنووسی ئابوری ئەو دیاری دەکەن. هەروەک ووتم لە بیرکردنەوەی بۆرژوایدا فەرد یانی ئینسانێک کە شوناسنامەکەی لێ زەوت کراوە، ئینسانی نامۆ و بێگانە لەخۆ، ئینسانێک کە تەواوی تایبەتمەندییەکان و چۆنایەتییە فەردییە تایبەتەکانی لێ داماڵراوە و هەربۆیە دەتوانێت بە شێوەی یەک "سەر"ی ئینسانی هەڵگری زیندووی ئەم یان ئەو پەیوەندی ئابوری و ئەم یان ئەو ڕۆڵ لە بەرهەمهێناندا دەربکەوێت. کڕیار یان فرۆشیاری کالایەکی دیاریکراو. لە ڕاستیدا ئەوە کۆمەڵگای سەرمایەدارییە کە ئینسانەکان بەم شێوەیە لە قالب دەدات و هەموویان پێکەوە وەک کۆمەڵە ئەلگۆیەک لێ دەکات کە لە کار دابەشکردنی ئابوریەوە هاتوون. لەم نیزامەدا ئێمە ئینسانێکی دیاریکراو نین بە گۆشەنیگای فەردی خۆمانەوە بۆ ژیان، بە سایکۆلۆژیەت و ڕۆحیات و عەواتفی تایبەتی خۆمانەوە، بەڵکو کەسانێکین کە هەڵگری پۆستی ئابوری تایبەتین. ئێمە وەکیلی [agent] زیندووین لە ئاڵوویری کالای مردوودا. تەنانەت لە پەیوەندی نزیکی شەخسی و عاتیفیماندا لەگەڵ کەسانی دیکەی کۆمەڵگادا، بە پلەی یەکەم لەڕێگەی ئەم تایبەتمەندێتیەمانەوە دەماننناسنەوە چ کارەین، توانای کڕینمان چەندە، چینەکەمان چییە، چ ئیشێک دەکەین. بەپێی ئەم مەوقیعیەتە ئابوریە، یانی لە سەر بنەمای

دەبەن. بەهەرحاڵ سۆشیالیزم هەروەک هەموو نیزامێکی کۆمەڵایەتی دیکە، ئینسانی گونجاو لەگەڵ خۆیدا پەروەردە دەکات. هێنانە بەرچاوی کۆمەڵگایەک کە تیایدا بەشداریکردن لە بەختەوەری گشتی و هەوڵ و تەقەلای هاوبەشدا بۆ باشکردنی ژیانی هاو جۆری خۆ، مەیل و ئارەزووی پراتیکی ئابوری و زانستی ئینسانەکان بێت، شتێکی ئەوەندە ناڕەحەت نییە.

پێویستە ئاماژە بە خاڵێکی دیکە بکەم. ئەوە ڕاستیەکە کە سەرمایەداری نەک تەنها خۆی لەسەر بنەمای شۆڕشێکی پیشەسازی پەیدا بووە، بەڵکو خۆی بە بەراورد لەگەڵ نیزامە ئابوریەکانی پێشویدا گۆڕانکاری سەرسوڕهێنەری لە بواری تەکنیکی کۆمەڵگادا پێکهێناوە. بەڵام لە دڵی ئەم گۆڕانکارییە تەکنیکییانەدا، بە هەمان شێوە مۆرکی ئیفلیجکەرو ڕۆڵی بەرەو پاشهێنەری سەرمایە لە بواری گەشەی هەلومەرجە فەننییەکانی کۆمەڵگای ئینسانیدا بەڕۆشنی دەبینین. تەکنۆلۆژیا لەم کۆمەڵگایەدا لەو مەیدانانەدا گەشە دەکات کە چ لەڕووی قازانجهێنەری سەرمایەوە و چ لەڕووی توانایی سیاسی بۆرژوازییەوە زەرووری بووە. گەشەی مەزنی تەکنۆلۆژیای جەنگی لە پاڵ دواکەوتوویی فەننی جددی لە مەیدانی پزیشکی و خزمەتگوزاریی تەندروستی و فێرکردن، و بەرهەمهێنانی خانوو بەرە و لە کشت و کاڵ و.... دا دەبینین. بەشی هەرە زۆری خەڵکی دنیا لە ژیانی ڕۆژانەیاندا بێ بەشن لە بەروبوومی ئەم گۆڕانکاریە تەکنیکیانە. سیمای فەننی سۆشیالیزم بە تەواوەتی لەگەڵ سەرمایەداری ئەمڕۆ جیاوازی دەبێت، چونکە ئەولەویاتە فەننیەکانی کۆمەڵگایەک کە بنەماکەی باشکردنی ژیانی ئینسانەکانە لەگەڵ کۆمەڵگایەکدا کە قازانج قیبلەنمایەتی بە تەواوەتی لێک جیاوازن

ئینتەرناسیۆنال

ئەمڕۆ لە دوا ساڵەکانی سەدەی بیستەمدا کە کۆمۆنیستەکان بە سەردەمی شۆڕشی پرۆلێتارییان ناو بردبوو، کۆمەڵگای سۆشیالیستی بە هەمان ڕاددەی سەرەتای ئەم سەدەیە بە شێوەی ئامانجێکی دوورە دەست خۆدەنوێنێ. تۆ وەک مارکسیستێک ئەم سەرنەکەوتوویيە چۆن ڕوون دەکەیتەوە و چ ئاسۆیەکت هەیە بۆ بەدیهاتنی عەمەلییانەی شۆڕشی پرۆلێتاری و کۆمەڵگای سۆشیالیستی؟

مەنسور حیکمەت

بڕیاڕ نەبوو کۆمۆنیزم وەک ئەلگۆیەکی عاقڵانە یان ئایدیالێکی ئینسانی و لەبەر مەعقول بوون و مەرغوب بوون عەمەلی بکرێتەوە. ڕۆڵێکی گرنگی مارکس لە مێژووی بزووتنەوە سۆشیالیستی و ئیشتراکییەکاندا گرێدانەوەی ئامانجی کۆمۆنیزم و ئاسۆی بەدیهاتنی بوو بە خەباتی کۆمەڵایەتی چینێکی دیاریکراوەوە، یانی چینی کرێکاری بە کرێ لە کۆمەڵگای سەرمایەداریدا. سەرکەوتنی سۆشیالیزم تەنها دەیتوانی و دەتوانێت ئاکامی بزووتنەوەی چینی کرێکار بێت. بەم پێیە بە تێڕوانینی من بەدینەهاتنی سۆشیالیزم لە

پەیوەندیمان لەگەڵ کاڵاکاندا دەستەبەندی دەکرێین و هەڵماندەسەنگێنن. کۆمەڵگای سەرمایەداری مۆدێل و شێوازی ژیانی هەریەک لەم دەستەبەندی کردنانەشی داوە بە دەستەوە، چی دەخۆین؟ چ بەرگێک لەبەردەکەین؟ لە کوێ دەژین؟ بە چی دڵمان خۆش دەبێت؟ لە چی دەترسێین؟ خەون و کابوسمان چییە؟ سەرمایەداری سەرەتا شوناسنامەی ئینسانییانەمان زەوت دەکات و دواتر خۆی بەپێی کۆمەڵە شوناسنامەیەکی جێگری ئابوری کە پێوەی لکاندوین بە یەکترمان دەناسێنێ. لە بەرامبەردا، سۆشیالیزم کۆمەڵگایەکە کە تیایدا ئینسان بە سەر توانابیە ئابوریەکانی خۆیدا زاڵ دەبێت. لە دەست یاسا کوێرە ئابوریەکان ڕزگاری دەبێت و خۆی هوشیارانە هەڵسوڕانی ئابوری خۆی پێناسە دەکات. بڕیار بە دەست ئینسانەکانە نەک بازاڕ و کەڵەکە و زێدەبایی. ئەمە، یانی ڕزگاربوونی تەواوی کۆمەڵگا لە یاسا کوێرە ئابوریەکان، مەرجی ڕزگاری فەرد و گەڕانەوەی ئینسانیەت و تایبەتمەندی ئینسانی هەر فەردێکە.

ڕێز و پایەدانانی سەرمایەداری بۆ فەردیەت لە ڕاستیدا ڕێز و پایەدانانە بۆ تاک تاک کەوتنەوە و تەریک کەوتنەوەی ئینسانەکان. کۆمەڵی ئینسانەکان سەرئەنجام ئەوەندە ناجێگیر و شلۆق دەردەچن کە دەتوانن بەپێی پێداویستیە ئابوریەکانی سەرمایە ئەمسەر و ئەوسەر بکەن. ووردبنەوە، سەیرکەن بۆرژوازی لە کوێدا بیری فەردیەت و مافە فەردییەکانی دەکەوێتەوە. لە بەرامبەر هەوڵ و کۆششدا بۆ هەر جۆرە بەرنامە داڕشتنێکی ئابوری کە میکانیزمی بازاڕ شلۆق بکات و ئەولەیەتە کۆمەڵایەتیە سەروو ئابوریەکان بێنێتە ناوەوە. بە باسکردنی فەردیەت و ئازادی هەڵبژاردنی فەردییەوە دەچنە جەنگی بیمەی دەرمانی دەوڵەتی و قوتابخانە دەوڵەتییەکان و باخچەکانی منالان و خزمەتگوزاری خۆشگوزەرانییە گشتییەکان و قەدەغەکردنی لەسەر کار دەرکردن و بیمەی بێکاری و ... هتدەوە. بەهەمان شێوە لە دژی یەکێتیە کرێکارییەکان و ڕێکخراوە کرێکارییەکان، چونکە ئەم ڕێکخراوانە، بەهەر ڕاددەیەک بێت کرێکار لە تاک تاک کەوتن دێننە دەر و مەودای ململانێی فەردی لە نێوان تاکە فرۆشیارەکانی هێزی کاردا کەم دەکەنەوە و بە شێوازێک لە شێوازەکان بڕیاری کۆمەڵە ئینسانێکی دیاریکراو سەبارەت بە ئاستی کرێیەکان و هەلومەرجی کار و... هتد بەسەر هاوکێشە دزێو و بێ پەردەکانی بازاڕدا دەسەپێنن. ڕێک لەو شوێنەدا کە کرێکار و هاووڵاتی دەیەوێت ئینسانیەتی خۆی پیادە بکات و لە دەریچەی پرەنسیپ و پێداویستیە ئینسانییەکانی خۆی و کۆمەڵگای خۆیەوە بڕیاری ئابوریانە بدات، بە تێروانینی بۆرژوا فەردیەت خۆی پووچەڵ دەکاتەوە. هەر ئەمە خۆی شاهیدی مانای واقعی ڕەسەنایەتی فەردە لە سەرمایەداریدا.

بنەمای سۆشیالیزم ئینسانە، چ لە هەلومەرجێکی گشتیدا و چ فەردیدا. سۆشیالیزم بزووتنەوەی گێڕانەوەی ئیرادەیە بۆ ئینسانەکان. بزووتنەوەیەکە بۆ ڕزگارکردنی ئینسانەکان لە زۆرە

ڕێکخستنی مەسەلەی هێنان و بردنی هەمیشەیی ئەم زانیاریانە و دەستڕاگەیشتنی بەردەوامی هەموو کەس پێیان هەر ئەمڕۆ بەتەواوەتی لە تواناد ا هەیە. دووەم ، کۆمەڵگای سۆشیالیستی کۆمەڵگایەکە خەڵک خاوەنی ئاستێکی زانستی یەکجار پێشکەوتووترن لەچاو ئەمڕۆدا. بەهرەمەندبوون لە زانست و بەشداریکردن لە هەڵسوڕانی زانستیدا بەشێک نییە لە ئیمتیازاتی بەشێکی دیاریکراو بەڵکو بەشێکە لە مافە سەرەتاییەکانی خەڵک. هەروەک چۆن سەردەمانێک خوێندن و نووسین ئیمتیازی کەسانێکی دیاریکراو بوو کەچی ئێستا خوێندن و نووسین یەکێکە لە مافە سەرەکیەکانی خەڵک. بۆ نموونە هەر ئەمڕۆ بەرچاومان دەکەوێ کە چۆن کەڵک وەرگرتن لە کۆمپیوتەر و تەنانەت بەکارهێنانی تاڕاددەیەک ئاڵۆز و پسپۆڕانەی، لانی کەم لە کۆمەڵگا پێشکەوتووترەکاندا بەڕاددەیەکی فراوان گشتی بۆتەوە. کە ئەمە هێشتا ناتوانرێت بەراورد بکرێت لەگەڵ توانایی سۆشیالیزم لە گەشە پێدانی هەلومەرجەکانی زانستی گشتی و فەراهەم کردنی ئاسانکاری پێویست لە بواری هەڵسوڕانی زانستییانەدا لەدەست تەواوی خەڵکدا.

لەوانەیە بووترێت ئاگاداربوون لە پێداویستیەک و توانای پڕکردنەوەی هێشتا بە مانای هەنگاونانی عەمەلی نییە بۆ پڕکردنەوەی. لە غیابی ئارەزووی کەڵک وەرگرتنی فەردیدا چ شتێک بە کردەوە ئینسانەکان ڕادەکێشێتە مەیدانی هەڵسوڕانی هەمیشەیی و گرد و کۆی زانستی و فەننییەوە. لێرەدا ئیتر پێویست دەکات بگەڕێینەوە سەر تایبەتمەندێتییە مەعنەویەکانی ئینسان و گرێ دانەوەیان بە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانەوە. ناتوانرێت وێنەی قاڵبیانەی کاپیتالیزم بۆ ئینسان و مەیلە ئینسانیەکان بکرێتە بنەمای ڕێکخستنی سۆشیالیزم. سەرمایەداری پشتی بە بەرژەوەندیخوازی و ململانێخوازی فەردی ئینسان بەستووە و لە پێناو کارکردی ئابوری سەرمایەداریدا بە گشتی هەر ئەم تایبەتمەندێتییانە لە ئینسانەکاندا بەهێز دەکات و هەر ئەمانەیان فێردەکات. بنەمای سۆشیالیزم خۆشوویستنی جۆری ئینسان و کۆمەڵایەتی بوونی ئینسانە. نەک هەر بەرزی و پێشکەوتوویی زانستی بەڵکو هیچ یەک لە ئامانجە سۆشیالیستییەکان بەبێ خاوێن کردنەوەی زەین و جەوی فەرهەنگی ئینسانەکان لە دەمارگیرییە دروست کراوەکانی دەستی سەرمایەداری قابیلی وەدیهاتن نین. لێرەدا نامەوێت بچمە ناو باسی ذاتی ئینسانەوە هەرچەندە خۆم لەو باوەڕەدام کە خۆشوویستنی جۆری ئینسان و کۆمەڵایەتی بوون لە نێوان ئینسانەکاندا کۆمەڵە تایبەتمەندییەکی بنەڕەتترو جێ متمانەترن لەچاو ململانێ و خۆپەرستیدا و ئەم ڕاستیەش دەیان جار و بە شێوازی جۆراوجۆر هەر لەم کۆمەڵگا دواکەوتوو و پڕ دەمارگیرییە چینایەتیەدا سەلمێنراوە. هەتا ئێستاش هەر کە بیانەوێت خەڵک زیاد لەڕاددەی ئاسایی لە خۆبوردوویی بنوێنێت، پەنا بۆ ئەم عەواتیف و تایبەتمەندێتییە شەریفە ئینسانییانە

ملێی ئابوری و لە کۆیلە مانەوە لە سایەی کۆمەڵە قاڵبێکی لە پێشەوە دیاریکراوی بەرهەمهێناندا. بزووتنەوەیەکە بۆ لەناوبردنی چینەکان و چینبەندیکردنی ئینسانەکان. ئەمە مەرجی حەیاتی گەشە و هەڵدانی فەردییە.

ئینتەرناسیۆناڵ

کۆمەڵگای سۆشیالیستی لە جێی مونافەسە و ئارەزووی فەردی دەتوانێت چی شتێک دابنێت؟ باش بوونی هەمیشەیی شێوەکانی بەرهەمهێنان، زیاد بوونی جۆراو جۆرێتی و باشی بەرهەمەکان، گەشەی تەکنیکی و داهێنان و نوێ کردنەوە کە لە چوار چێوەی سەرمایەداریدا تەنانەت بە شێوەی شۆرشی تەکنۆلۆژی بینیومانن، ئەمانە چۆن لە سۆشیالیزمدا دەستەبەر دەکرێن؟ چ میکانیزمێک هەوڵ و تەقەلای هەمیشەیی تاک تاکی ئینسانەکان بۆ نوێ کردنەوە و باشکردنی چەندایەتی و چۆنایەتی بەرهەمهێنان دابین دەکات؟

مەنسور حیکمەت

باش بوونی تەکنیک و چۆنایەتی بەرهەمهێنان داهێنراوی سەرمایەداری نییە، هەروەک چۆن بەرهەمهێنانی گوزەرانی ئینسانەکان لە داهێنانی ئەو نییە. نیزامی سەرمایەداری شێوازێکی دیاریکراوە کە تیایدا هەوڵ و تەقەلای هەمیشەیی ئینسانەکان بۆ دووبارە بەرهەمهێنانەوە و باشکردنی هەلومەرجی ژیانیان بە شێوەیەکی تایبەتی ڕێک دەخرێت. لە دڵی ئەم شێوازی بەرهەمهێنانە دیاریکراوەشدا مونافەسە و ئارەزووی فەردی هێشتا سەرچاوەی پێشکەوتنی تەکنیکی نییە، بەڵکو هەڵگر و ڕەوەندێکن کە لە ڕێگەیانەوە کۆمەڵە مەسەلەیەکی بنەڕەتیتر فشار دەخەنە سەر گشت سەرمایەی کۆمەڵایەتی و دەگوێزرێنەوە بۆ دامەزراوەکان و کەسەکان لە بازاڕدا و تاویان دەدەن. بردنە سەری هەمیشەیی بەرهەمهێنەریی کار و ڕێژەی زێدەبایی مەرجی پێویستی ڕێگرتنە لە هاتنە خوارەوەی ڕێژەی گشتی قازانج لە هەلومەرجێکدا کە بەردەوام قەبارەی سەرمایەی نەگۆڕ(الراسمال الثابت) زیاد دەبێت. ئەم پێداویستییەی گشت سەرمایەی کۆمەڵایەتی لە ڕێگەی بازاڕەوە بە شێوەی زۆر و فشاری مونافەسە دەگوڕێتەوە بۆ سەرمایە تاکەکان و دامەزراوەکان. سەرمایەیەک کە تەکنیکەکەی خۆی باش نەکات لە مەیدان دێتە دەرەوە. لە ئەڵقەیەکی دواتردا هەمان ئەم مونافەسەیە لە نێوان بەرهەمهێنەرانی هۆیەکانی بەرهەمهێناندا لە ئارادایە. بەم شێوەیە زانست، فزولیەتی زانستی، داهێنان و نوێ کردنەوە لە ڕێگای بازاڕەوە و لە لایەن سەرمایەوە ڕێکدەخرێن. ئینسان هەمیشە بەدوای زانست و باش کردنی فەننی بەرهەم هێنان و چۆنایەتی ژیانی خۆیەوەیەتی، بەڵام ئەم هەوڵ و تەقەلا زاتییەی ئینسان لە سەرمایەداریدا لە دەوری قازانج هێنەری و کەڵەکەی سەرمایە ڕێک دەخرێت. گومان لەوەدا نییە کە

سەرمایەداری لە چاو نیزامەکانی پێشوودا چەند قات توندی و ڕاددەی هەڵسوڕانی زانستی و فەننی ئینسانی زیادکردووە. بەڵام بەهەرحاڵ نابێت شێوەی دیاری کراوی بە دواگەڕانی زانستی و فەننی ئینسان لەم نیزامەدا بە هەڵە لەگەڵ سەرچاوەی بنەڕەتی ئەم بەدواگەڕانەدا تێکەڵ بکەین. مونافەسەی دامەزراوەکان و ویست و ئارەزووە مادديیەکان سەرچاوەی بە دواگەڕانی زانستی و نوێ کردنەوەی فەننی ئینسان نین، قاڵبێکی دیاری کراوە کە سەرمایەداری تەنها لەسەر بنەمایەوە دەتوانێت ئەم هەوڵ و تەقەلا هەمیشەییەی ئینسان، ڕێک وەک هەوڵ و تەقەلای گوزەران، لە خۆیدا جێ بکاتەوە.

چ لە سەرمایەداریدا و چ لەهەر نیزامێکی دیکەدا بەهەرحاڵ پێویستی دایکی داهێنانە. لە سەرمایەداریدا ئەوە بازاڕە کە پێویستییەکان ڕادەگەیەنێت و مەودای داواکاری لەسەر ئەو کاڵایانەی کە ئەم پێداویستیانە پڕدەکەنەوە پێناسە دەکات و ئەو سەرمایانەی کە کۆمەڵە کاڵایەک بەرهەم بێنن کە ئەم پێداویستیانە پڕدەکەنەوە قازانجیان چنگ دەکەوێت. لەنێو ئەم هاوکێشە کاپیتالیستیانەدایە کە زانایان و پسپۆڕان پرۆژە زانستی و فەننییەکانی خۆیان دەبیننەوە، لێرەوە ڕۆشن دەبێتەوە کە چ بەشێک لە ئیمکاناتی کۆمەڵگا دەبێت بۆ پێشکەوتنی زانستی و فەننی تەرخان بکرێت، زانست و بەکار هێنانە عەمەلییەکەی دەبێت بە چ ئاقارێکدا بچێتە پێشەوە، کام مەیدانانە ئەولەویەتیان هەیە و ... هتد. لە سۆشیالیزمدا ، بازاڕ و مونافەسە و قازانجی تاکە کەس لە ئارادا نین بەڵام ئینسان و بە دواگەڕانی زانستی و ئارەزووی نوێسازی و باشکردنی چۆنایەتی ژیان لە جێی خۆیاندان. پرسیارێکی گرنگ کە پێویستە وەڵام بدرێتەوە ئەوەیە کە میکانیزمی تێگەیشتن لە پێداویستیە زانستی و فەننییەکانی کۆمەڵگا، هەڵبژاردنی ئەولەویەتەکان، تەرخانکردنی سەرچاوەکان و ڕێکخستنی هەوڵ و کۆششی زانستی و فەننی لە غیابی بازاڕدا چۆن دەبێت. ئەوە بە ڕای من مەیدانێکی گرنگی لێکۆڵینەوە و لێکدانەوەی مارکسیستانەیە و من بێ گومان وەڵامێکی دەستبەجێ و ئامادەم نییە بۆی، تەنها ئەو لایەنە سەرەکیانە باس دەکەم کە لە لام هەیە.

بە پلەی یەکەم دەبێت ئەوە بزانرێت کە کۆمەڵگای سۆشیالیستی کۆمەڵگایەکی ئاوەڵە و بەئاگایە. ئاگادارکردنەوەی بەردەوامی دانیشتوان لە دەنگ و باس و ئاگاداری سەبارەت بە پێداویستیەکان و گیروگرفتەکان لە مەیدانە جۆراوجۆرەکانی ژیان و هەڵسوڕانی ئینسان لە ئاستی جیهانیدا شێوازێکی پەیڕەوکراو دەبێت لەم کۆمەڵگایەدا. لە نیزامی ئێستادا بازاڕ سەرمایەکان لە هەبوونی داواکاری لەسەر کاڵا دیاریکراوەکان و دەرفەتی قازانج هێنەرییان ئاگادار دەکاتەوە، لە نیزامی سۆشیالیستیدا دانیشتوان و دامەزراوەکانیان هەمیشە یەکتر لە پێداویستیە ئابوری و کۆمەڵایەتی و ئینسانییەکان و هەروەها لە پێشکەوتنە زانستی و فەننییەکانی بەشە جیاوازەکان ئاگادار دەکەنەوە.